

Grammatikk og bøyingsparadigme

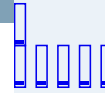
Her er en sørsamisk minigrammatikk, laget spesielt for brukere av [Oahpa-årjel](#), men kanskje er den nyttig for andre brukere også. Grammatikken er oppdelt etter ordklasse, og for noen ordklasser kommer du først til ei oversiktsside med link til en større side. Hvis du har kommentarer eller du oppdager feil, så tar vi gjerne imot din tilbakemelding.

Vi har bl.a. hentet opplysninger fra disse bøkene:

Bergsland: Sydsamisk grammatikk. Davvi Girji
1994.

Vangberg – Brandsfjell: Saemesth amma!
Gielemaahtotje - Liten grammatikk. Sijti Jarnge
2009.

Her er lenke til [paradigmegeneratoren](#) vår. Der kan du skrive inn et samisk ord, og så får du bøyingsparadigmet for det ordet.

Substantiv introduksjon

Substantiv er navneord - det kan være folk, dyr, ting, prosesser eller abstrakte forhold, f.eks.: *njeje* (jente), *Laara* (mannsnavnet Laara), *buertie* (bord), *gieriesvoete* (kjærlighet), *skiemtjelasse* (sykdom), *Nöörje* (Norge).

Substantiver bøyes i kasus, som er bøyingsformer som markerer hvilken funksjon substantivet har i setningen. I sørsamisk er det åtte kasus:

Nominativ - som angir grunnformen

(presentasjonsformen): *'Bijle' sjaljesne*. (Bilen er på gårdsplassen.)

Akkusativ - som er kasus for objektet: *Manne*

'bijlem' åastam. (Jeg kjøper bil.)

Genitiv - som angir eieform: *'bijlen' okse*. (bilens dør)

Illativ - som betegner bevegelse til eller inn i noe:

Aahka 'bijlese' tjhkede. (Bestemor setter seg i bilen.)

Inessiv - som betegner på/i noe eller stedet: *Aahka*

'bijlesne'. (Bestemor er i bilen.)

Elativ - som betegner fra/av noe eller fra stedet:

Aahka 'bijleste' båata. (Bestemor kommer fra bilen.)

Komitativ - er kasus som ofte gir betydningen

"med": *Aahka 'bijline' bööti*. (Bestemor kom med bil.)

Essiv - er tilstandskasus som ofte gir betydningen

"som": *Dam åtnam 'bijline'* (Jeg bruker den som bil.)

I sørsamisk får substantivene ulike bøyingsendelser, alt etter hvor mange stavelser det er i den siste takta i ordet i grunnform. Det er

likestavelssubstantiv, f.eks. *bovtse - bovtsh*, og
ulikestavelssubstantiv *almetje - almetjh*

Substantiv

Substantiv er navneord - det kan være folk, dyr, ting, prosesser eller abstrakte forhold, f.eks.: *níejte* (jente), *Laara* (mannsnavnet Laara), *buertie* (bord), *gieriesvoete* (kjærlighet), *skiemtjelasse* (sykdom), *Nöörje* (Norge).

Formelt sett er et **substantiv** definert som ord som må bøyes i **kasus** og **numerus**, og som kan få spesielle personendelser, **possessivsuffixs**, som *tjædtjeme*, *tjædtjedh* (min mor, din mor). I praksis er possessivsuffixs i bruk bare for visse ord, som slektskapsord.

Ulike stammer

I samisk får substantivene ulike bøyningendelser, alt etter hvor mange stavelser det er i den siste **takta** i ordet. Ei takt er ei gruppe av stavelser der bare den første stavelsen har trykk. Her er stavelsene skilt med -, og takta merka med (). Trykk er merket med ' foran stavelsen.

níejte ('níej-te) har to stavelser og ei takt.

saemiengiele ('sae-mien)('gíe-le) har fire stavelser og to takter

bååvteresdueljje ('bååv-te-res)('duel-jje) har fem stavelser og to takter

aejlege ('aej-le-ge) derimot, har tre stavelser og bare ei takt.

Likestavelsessubstantiv er substantiv som har to stavelser i siste takt i nominativ entall:

govse ('gov-se) har ei takt

kameraate ('kame)('raa-te) har to takter

nyjsenæjja ('nyj-se)('næj-ja) har to takter

Ulikestavelsessubstantiv har tre stavelser i siste takt i nominativ entall:

almetje ('al-me-tje) har ei takt

saemienalmetje ('sae-mien)(al-me-tje) har to takter

Omlyd

Ved vokalveksling i andre stavelse forandres ofte vokalen eller diftongen i første stavelse. F.eks. ved skifte av 'ie' til 'a' i andre stavelse, blir vokalene i første stavelse åpnere eller mørkere: *lihtie - læhtan, vedtieh - vadtam* .

For substantiver er det omlyd ved vokalvekslingen '-ie' til '-a' i illativ entall:

buertie - buartan

gåetie - gåatan

aehjtie - aahtjan

buvrie - båvran

miesie - measan

betnie - batnan

tjtdtjie - tjædtjan

Her kan du lese mer om [omlyd](#)

Vokalveksling i likestavelsessubstantiv

Likestavelsessubstantiv kan i grunnform ende på '-a', '-e', '-ie' eller '-oe'. Når det blir lagt til bøyningsendinger, veksler vokalene slik:

'-a' blir til 'e' foran endinger som består av mer enn en konsonant, og faller bort foran 'i'.

'-e' faller bort foran 'h' og 'i'.

'-ie' blir til 'i' foran endelser som består av mer enn en konsonant. Illativ entall har en egen ending.

'-oe' blir til 'o' foran endelser som består av mer enn en konsonant.

Vokalveksling i ulikestavelsessubstantiv

Endevokalen '-e' faller bort foran 'i'.

Ulikestavelsessubstantiv kan i nominativ bare ha kort vokal i andre stavelse, men når endingen består av en hel stavelse, kan denne vokalen framstå som lang.

Følgende varianter finnes:

- 'e' - 'ie': gierehtse - gieriehtsidie
- 'e' - 'a': daktere - daktaridie
- 'e' - 'e': gaamege - gaamegidie
- 'o' - 'oe': gaallohke - gaalloehkidie

Hvis konsonanten mellom andre og tredje stavelse er 'v':

- 'u' - 'ie': åeruve - åerievidie
- 'o' - 'a': vuanove - vuanavidie
- 'o' - 'oe': aajjove - aajjoavidie
- 'o' - 'o': laatjove - laatjoavidie

Hvis konsonanten mellom andre og tredje stavelse er 'j':

- 'i' - 'ie': juhtije - juhtiejidie
- 'o' - 'oe': gåaroje - gåaroejidie
- 'i' - 'i': gaaltije - gaaltijidie

Kasus

er bøyingsformer som markerer hvilken funksjon **nomen** har i setningen. Nomen er enten substantiv, adjektiv, tallord eller pronomen. I sørsamisk er det åtte kasus. I tabellene nedenfor er ikke tatt med noen sjeldne former som er omtalt i Bergslands grammatikk.

Nominativ

er kasus som angir grunnformen (presentasjonsformen) av nomen, det er kasus for subjekt og for predikativ.

Nominativ flertall har endingen '-h'. Trykklett '-e-' i andre stavelse forsvinner foran endingen '-h', men man kan også velge å skrive '-eh'.

Likestavelssubstantiv: *'Maana' ålkone*. (Barnet er ute.)
'Maanah' ålkone. (Barna er ute.)

Ulikestavelssubstantiv: *Ajve akte ammes 'almetje' tjåanghkose bööti*. (Det kom bare en ukjent person til møtet.) *Tjåanghkosne jijnjh 'almetjh'*. (På møtet er det mange personer.)

NOMINATIV		
stammetype	entall	flertall
ending	-	-h
Likest.stamme på '-e'	<i>bovtse</i>	<i>bovtsh</i>
Likest.stamme på '-a'	<i>maana</i>	<i>maanah</i>
Likest.stamme på '-oe'	<i>barkoe</i>	<i>barkoeh</i>
Likest.stamme på '-ie'	<i>gåetie</i>	<i>gåetieh</i>
Ulikestavelssubst.	<i>almetje</i>	<i>almetjh</i>

Akkusativ

er kasus som brukes for objekt. Både likestavelssubstantiv og ulikestavelssubstantiv får endinga '-m' entall: *Manne 'gærjam' åastam*. (Jeg kjøper ei bok.) Flertall har endinga '-ide' for likestavelssubstantiv: *Manne 'gærjide' åastam*. (Jeg kjøper bøkene.) og '-idie' for ulikestavelssubstantiv: *Manne 'gaamegidie' åastam*. (Jeg kjøper skoene.)

For ubestemt objekt i flertall, noe som ikke er nevnt før, brukes nominativ flertall: *Dah maanah utnieh*. (De har barn.)

AKKUSATIV			
stammetype		entall	flertall
ending		-m	-ide / -idie
Likest.stamme på '-e'	<i>bovtse</i>	<i>bovtsem</i>	<i>bovtside</i>
Likest.stamme på '-a'	<i>maana</i>	<i>maanam</i>	<i>maanide</i>
Likest.stamme på '-oe'	<i>barkoe</i>	<i>barkoem</i>	<i>barkojde</i>
Likest.stamme på '-ie'	<i>gåetie</i>	<i>gåetiem</i>	<i>gåetide</i>

Ulikestavelssubst.	<i>almetje</i>	<i>almetjem</i>	<i>almetjidie</i>
--------------------	----------------	-----------------	-------------------

Substantivenes akkusativ og illativ flertallsformer like.

Genitiv

er kasus som angir eieform: '*nějten' gærja* (jentas bok), '*skuvlen' njoelkedassh* (skolens regler). Genitiv kan også fortelle hvem som har noe: '*Nějten' jijnjh gærjah*. (Jenta har mange bøker). Genitiv brukes også i andre sammenhenger, f.eks. i postposisjonsuttrykk: '*buertien' nuelesne* (under bordet). Flertallsendingen er '-i' (endingen '-e' blir erstattet med '-i'), ellers er den '-j': *nějte - nējti, maana - maanaj, burtie - buertiej, gaamege - gaamegi* .

GENITIV			
stammetype		entall	flertall
ending		-n	-i / -j
Likest.stamme på '-e'	<i>bovtse</i>	<i>bovtsen</i>	<i>bovtsi</i>
Likest.stamme på '-a'	<i>maana</i>	<i>maanaj</i>	<i>maanaj</i>
Likest.stamme på '-oe'	<i>bearkoe</i>	<i>bearkoen</i>	<i>bearkoej</i>
Likest.stamme på '-ie'	<i>gåetie</i>	<i>gåetien</i>	<i>gåetiej</i>
Ulikestavelssubst.	<i>almetje</i>	<i>almetjen</i>	<i>almetji</i>

Illativ

er kasus som betegner bevegelse til noe: *Manne 'skuvlese' vaadtsam*. (Jeg går til skolen.) *Dah 'skuvlide' vaedtsieh*. (De går til skolene.)

Likestavelssubstantiv får i entall endingen '-se': *nějte - nējtese* . Hvis de ender på '-ie', er illativsendinga '-an' og omlyd: *gåetie - gåatan* .

Ulikestavelssubstantiv får endinga '-asse': *gaamege - gaamegasse*.

I flertall har likestavelssubstantiv endinga '-ide': *nějtide, gåetide* (også *göötide* med omlyd) og ulikestavelssubstantiv '-idie': *gaamegidie*.

ILLATIV - omlyd er markert med grått			
stammetype		entall	flertall
ending		-se / -an / -asse	-ide / -idie
Likest.stamme på '-e'	<i>bovtse</i>	<i>bovtse^{se}</i>	<i>bovtside</i>
Likest.stamme på '-a'	<i>maana</i>	<i>maanese</i>	<i>maanide</i>

Likest.stamme på '-oe'	<i>barkoe</i>	<i>barkose</i>	<i>barkojde</i>
Likest.stamme på '-ie'	<i>gåetie</i>	<i>gåatan</i>	<i>gåetide</i>
Ulikestavelssubst.	<i>almetje</i>	<i>almetjasse</i>	<i>almetjidle</i>

Substantivenes akkusativ og illativ flertallsformer like.

Inessiv

er kasus som betegner på eller i noe eller stedet: *Maanah 'skuvlesne'*. (Barna er på skolen).

Likestavelssubstantiv har endingen er '-sne' i entall: *skuvle - skuvlesne* og ulikestavelssubstantiv '-isnie': *gaamege - gaamegisnie*.

Flertall har endingene '-ine' og '-inie': *skuvline, gaameginie*.

INESSIV			
stammetype		entall	flertall
ending		-sne / -isnie	-ine / -inie
Likest.stamme på '-e'	<i>bovtse</i>	<i>bovtsesne</i>	<i>bovtsine</i>
Likest.stamme på '-a'	<i>maana</i>	<i>maanesne</i>	<i>maanine</i>
Likest.stamme på '-oe'	<i>barkoe</i>	<i>barkosne</i>	<i>barkojne</i>
Likest.stamme på '-ie'	<i>gåetie</i>	<i>gåetesne</i>	<i>gåetine</i>
Ulikestavelssubst.	<i>almetje</i>	<i>almetjisnie</i>	<i>almetjinie</i>

Substantivenes inessiv flertall-, komitativ entall- og essivformer er like.

Elativ

er kasus som betegner av noe eller fra stedet: *Maanah 'skuvleste' båtieh*. (Barna kommer fra skolen.)

Likestavelssubstantiv får endingen '-ste' i entall: *skuvleste (skuvle)*, og ulikestavelssubstantiv får '-istie': *gaamegistie (gaamege)*.

Flertall har endingene '-ijste' og '-ijstie': *skuvlijste, gaamegijstie*.

ELATIV			
stammetype		entall	flertall
ending		-ste / -istie	-ijste / -ijstie
Likest.stamme på '-e'	<i>bovtse</i>	<i>bovtseste</i>	<i>bovtsijste</i>
Likest.stamme på '-a'	<i>maana</i>	<i>maaneste</i>	<i>maanijste</i>
Likest.stamme på '-oe'	<i>barkoe</i>	<i>barkoste</i>	<i>barkojste</i>

Likest.stamme på '-ie'	<i>gåetie</i>	<i>gåeteste</i>	<i>gåetijste</i>
Ulikestavelssubst.	<i>almetje</i>	<i>almetjistie</i>	<i>almetijstie</i>

Komitativ

er kasus som ofte gir betydningen "med": *Manne 'nejpine' gaahkoem tjoehpem.* (Jeg skjærer brød med kniv.) *Manne 'aahkine' saemestem.* (Jeg snakker samisk med bestemor.)

Likestavelssubstantiv får endingen '-ine' og ulikestavelssubstantiv får '-inie': *skuvline (skuvle), gaameginie (gaamege)* i entall.

Flertall har endinga '-jgujmie' : *maanajgujmie.* Hvis stammevokalen er 'e', blir 'e' + 'j' til 'i' *govsigujmie*

KOMITATIV			
stammetype		entall	flertall
ending		-ine / -inie	-i/jgujmie
Likest.stamme på '-e'	<i>bovtse</i>	<i>bovtsine</i>	<i>bovtsigujmie</i>
Likest.stamme på '-a'	<i>maana</i>	<i>maanine</i>	<i>maanajgujmie</i>
Likest.stamme på '-oe'	<i>barkoe</i>	<i>barkojne</i>	<i>barkoejgujmie</i>
Likest.stamme på '-ie'	<i>gåetie</i>	<i>gåetine</i>	<i>gåetiejgujmie</i>
Ulikestavelssubst.	<i>almetje</i>	<i>almetjinie</i>	<i>almetjigujmie</i>

Substantivenes inessiv flertall-, komitativ entall- og essivformer er like.

Essiv

er tilstandskasus som ofte gir betydningen "som". Essiv kan fortelle om hva noe er eller var for en tid eller periode, eller hva det skal eller skulle bli til.

Daelie Laara 'triengkine'. Nå er Laara dreng.

Dellie goh 'gaelpine' lij. Den gang var den kalv.

'Aarpijinie' lij sjidteme. Hun var blitt enke.

Likestavelssubstantiv får endinga '-ine', og ulikestavelssubstantiv: '-inie'. Det er ikke forskjell på entall og flertall.

ESSIV		
stammetype		entall og flertall
ending		-ine / -inie
Likest.stamme på '-e'	<i>bovtse</i>	<i>bovtsine</i>
Likest.stamme på '-a'	<i>maana</i>	<i>maanine</i>

Likest.stamme på '-oe'	<i>bearkoe</i>	<i>bearkojne</i>
Likest.stamme på '-ie'	<i>gåetie</i>	<i>gåetine</i>
Ulikestavelsssubst.	<i>almetje</i>	<i>almetjinie</i>

Substantivenes inessiv flertall-, komitativ entall- og essivformer er like.

Adjektiv introduksjon

Adjektiv forteller hvordan noe eller noen er, f.eks. hvordan det/den ser ut, f.eks. *Dih̄te lea 'besteles' nejp̄ie*. (Det er en kvass kniv.) De fleste adjektivene vil kunne stå som attributt til et substantiv.

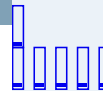
Adjektiv har attributtform når det står foran substantivet, og predikativform når det står etter substantivet, og disse formene kan være forskjellige.

Saemienḡiele lea 'aelhkies' ḡiele. (Samisk er et enkelt språk.) - attributtform

Saemienḡiele lea 'aelhkie'. (Samisk språk er enkelt.) - predikativform

Adjektiv kan også **gradbøyes** f.eks. *stoere - stuerēbe - stööremes* (stor - større - størst).

Adjektiv kan brukes som substantiv og bøyes da i alle kasus. I sørsamisk er det åtte kasus. Bøyningsmønsteret er det samme som for substantiver.

Adjektiv

Adjektiv forteller hvordan noe eller noen er, f.eks. hvordan det/den ser ut, f.eks. *Dih̄te lea 'besteles' nejp̄ie*. (Det er en kvass kniv.)

Formelt sett er et **adjektiv** definert som ord som kan bøyes i **kasus**, men som når de står foran kasusbøyde substantiv i samme frase, ikke bøyes i kasus, men har ei invariant form, **attributtforma**.

Adjektiv kan også **gradbøyes**, dvs. de får egne bøyingsformer som uttrykker forhold mellom to eller flere substantiv (A stuerebe B:ste, A stööremes B:jiste)

Ulike stammer

Adjektiv får forskjellige bøyingsendelser, alt etter hvor mange stavelser det er i den siste takta i ordet. **Takt** er en gruppe av stavelser der den første stavelsen har trykk: *noere* og *besteles* har begge ei takt, selv om ordene har ulikt antall stavelser, mens *dejpe-ladtje* har to takter.

Det kommer fram under bøyinga om det er **likestavellesadjektiv**, f.eks. *noere - noerh/noereh - noerem* (ung), *aelhkies - aelhkieh - aelhkien* (enkel), eller **ulikestavellesadjektiv**, f.eks. *besteles - bestelh - bestelem* (kvass) og *båaries - båarasah - båarasam* (gammel). En kort 'e' faller som oftest bort foran '-h' og da mister flertallsformen en stavelse.

Når man gradbøyer et likestavellesadjektiv, får komparativformen og superlativformen ulikestavellesstamme: *aelhkie - aelhkebe - aelhkemes* (enkelt, enklere, enklest). Det motsatte gjelder for ulikestavellesadjektiv: *båaries - båarasåbpoe - båarasommes* (gammel, eldre, eldst). Dermed bøyes *aelhkebe* og *aelhkemes* i kasus som ulikestavellesadjektiv, mens *båarasåbpoe* og *båarasommes* bøyes som likestavellesadjektiv.

Attributiv og predikativ form

Adjektiv har attributtform når det står foran substantivet, og predikativform når det står etter substantivet. Adjektiv kan ha forskjellige former som attributt og predikativ, men for noen adjektiv er de to formene identiske. I sørsamisk regnes attributtformen som adjektivets grunnform, og er oppslagsform i ordboka. Noen adjektiv kan bare brukes som attributt, og andre bare som predikativ.

Saemiengiele lea 'aelhkies' giele. (Samisk er et enkelt språk.) - attributtform

Saemiengiele lea 'aelhkie'. (Samisk språk er enkelt.) - predikativform

Adjektiv står som regel i entall som attributt foran et substantiv i flertall, og også som entall i predikativ selv om subjektet er i flertall. Unntak er komparativer.

Doh niejth 'båarasåbpoeh'. (De jentene der er eldre.)

Jih 'stuerebh' maanah jijtj vaedtsieh akten liegkeden.

(De større barna går sjøl, men hviler i ett.)

Ohtje niejth badth 'geervebh' vahkijh.

(Små jenter er nok dårligere reingjetere.)

Adjektiv har samme attributtform, uavhengig av hvilket kasus substantivet står i.

Komparering

Adjektiv kan også **gradbøyes** f.eks. *aelhkie - aelhkebe - aelhkemes* (enkel - enklere - enklest). Adjektiv gradbøyes forskjellig, alt etter om de har likestavelles- eller ulikestavellesstammer.

Positiv er grunnformen av adjektivet, *aelhkie, båeries* (enkel, gammel).

Komparativ er en sammenligningsgrad av adjektivet, og brukes når man sammenlikner to ting. *aelhkie* får

likestavelleskomparering *ælhkebe* (enklere) og *båeries* får ulikestavelleskomparering *båarasåbpoe* (eldre).

Superlativ er høyeste grad av adjektivet, og brukes når man sammenlikner mer enn to ting: *ælhkemes*, *båarasommes* (enklest, eldst).

En del adjektiv kan få både likestavelles- og ulikestavelleskomparering. Dette gjelder f.eks. adjektiv som ender på -e som attributt og -es som predikativ, og disse kan kompareres både fra attributtformen og predikativformen, f.eks.: *liene* (lunken) som kompareres *lienebe*, *lienemes* og *lienesåbpoe*, *lienesommes*.

Noen likestavellesadjektiv får vokalendringer når de kompareres *noere* - *nuerebe* - *nööremes* (ung - yngre - yngst) og *stoere* - *stuerbe* - *stööremes* (stor - større - størst)

Kasus

er bøyingsformer som markerer hvilken funksjon **nomen** har i setningen. Nomen er enten substantiv, adjektiv, tallord eller pronomen. Adjektiv kan brukes som substantiv og bøyes da i alle kasus. I sørsamisk er det åtte kasus. Bøyingsmønsteret er det samme som for substantiv. Legg merke til at komparerte adjektiv bøyes etter takttypen de har i komparert form.

Nominativ

er kasus som angir grunnformen av nomen:

Dihthe 'læhkoeladtje'! (Hun er heldig!)

Laara 'noere'. (Laara er ung.)

Dihthe 'båarasommes' bööti dejtje smaavide vuartasjidh. (Den eldste kom for å passe på de minste.)

Flertall har endingen '-h' *læhkoeladtjh*, *noerh*, men som predikativ er adjektivet som regel i entall. *Mijjiejh 'noere'.* (Vi er unge.) Unntak er komparativer:

Niejten voepth 'provne'.

(Jentas hår er brunt.)

Doh niejth 'båarasåbpoe'.

(De jentene der er eldre.)

*Jih 'sturebh' maanah jijtj vaedtsieh akten
liegkeden.*

(De større barna går sjøl, men hviler i ett.)

Komparativendinga er '-be' for likestavellesstammer:
aelhkebe (aelhkie), og '-åbpoe' for ulikestavellesstammer:
båarasåbpoe (båeries). Flertallsendinga er '-h': *aelhkebh,*
båarasåbpoeh .

I likestavellesadjektiv er superlativendelsen '-mes':
aelhkemes, mens i ulikestavellesadjektiv er
superlativendelsen '-ommes': *båarasommes*.
Flertallsendinga er '-h': *aelhkiemessh, båarasommesh*

NOMINATIV			
stammetype	grad	entall	flertall
Likest.stamme	Positiv	<i>aelhkie</i>	<i>aelhkieh</i>
	Komparativ	<i>aelhkebe</i>	<i>aelhkebh</i>
	Superlativ	<i>aelhkemes</i>	<i>aelhkiemessh</i>
Ulikest.stamme	Positiv	<i>noere</i>	<i>noerh</i>
	Komparativ	<i>nuerebe</i>	<i>nuerebh</i>
	Superlativ	<i>nööremes</i>	<i>nööremessh</i>
Likest.stamme	Positiv	<i>båeries</i>	<i>båarasah</i>
	Komparativ	<i>båarasåbpoe</i>	<i>båarasåbpoeh</i>
	Superlativ	<i>båarasommes</i>	<i>båarasommesh</i>

Akkusativ

er kasus som brukes for objekt:

*Dellie jeatjth laejkiem vaaltam seammaleejnes
laejkeste, dovne 'roepsedem' jih 'viskesem' jih
'kruanam'.*

(Da tar jeg annet garn av samme sort garn, både
grønt, gult og rødt.)

Gosse daajje vaadtseme, dellie dijpem b   hkesjem, muvhtem naajissehtsligke, jih muvhtem jassaj  bpoe. Dam 'jassaj  bpoem' niestine utnebe.

(Når deigen har hevet, så tar jeg og baker, noe tynt, og noe tjukkere. Det tjukkere bruker vi til niste.)

Dihthe båarasommes b  oti dejtie 'smaavide' vuartasjidh.

(Den eldste kom for    passe på de minste.)

Entallsendinga er '-m' og flertallsendelsen er '-ide' for likestavelsesstamme og '-idie' for ulikestavelsesstamme.

AKKUSATIV			
stammetype	grad	entall	flertall
Likest.stamme	Positiv	<i>aelhkiem</i>	<i>aelhkide</i>
	Komparativ	<i>aelhkebem</i>	<i>aelhkiebidie</i>
	Superlativ	<i>aelhkiemassem</i>	<i>aelhkiemasside</i>
Ulikest.stamme	Positiv	<i>noerem</i>	<i>noeride</i>
	Komparativ	<i>nuerebem</i>	<i>nueriebidie</i>
	Superlativ	<i>n��remassem</i>	<i>nööremasside</i>
Likest.stamme	Positiv	<i>b��arasam</i>	<i>b��araside</i>
	Komparativ	<i>b��aras��bpoem</i>	<i>b��aras��bpojde</i>
	Superlativ	<i>b��arasommesem</i>	<i>b��arasommesidie</i>

Genitiv

er kasus som angir eieform eller at noen har noe. Genitiv brukes også i tidsuttrykk.

Dej 'b  aras  bpoej' Leah dovne maahtoeh jih d   jrehtsh mejtie tjoerebe vaarjelidh.

(De eldre har både kunnskaper og erfaringer som vi må ta vare på.)

Genitiv brukes også i pre- og postposisjonsuttrykk. Entallsendinga er '-n' og flertallsendelsen er '-i' og '-(i)j'.

GENITIV

stammetype	grad	entall	flertall
Likest.stamme	Positiv	<i>aelhkien</i>	<i>aelhkiej, eelhki</i>
	Komparativ	<i>aelhkeben</i>	<i>aelhkebi, aelhkebij</i>
	Superlativ	<i>aelhkiemassen</i>	<i>aelhkiemessi, aelhkiemessij</i>
	Positiv	<i>noeren</i>	<i>noeri</i>
	Komparativ	<i>nuereben</i>	<i>nuerebi, nuerebij</i>
	Superlativ	<i>nööremassen</i>	<i>nööremessi, nööremessij</i>
Ulikest.stamme	Positiv	<i>båarasan</i>	<i>båarasaj</i>
	Komparativ	<i>båarasåbpoen</i>	<i>båarasåbpoej</i>
	Superlativ	<i>båarasommesen</i>	<i>båarasommesi</i>

Illativ

er kasus som betegner bevegelse til eller inn i noe:

Vedtieh dam laejpiem don 'båarasommesasse'.

(Gi dette brødet til den eldste.)

Daate gærja gujht 'nööremasside' sjeahta.

(Denne boken passer nok til de yngste.)

Entallsendinga er '-se' for likestavelserstammer og '-ese' for ulikestavelserstammer. Likestavelserstammer på '-ie' får '-an' og omlyd. Flertallsendingen er '-ide' for likestavelserstammer og '-idie' for ulikestavelserstammer.

ILLATIV			
stammetype	grad	entall	flertall
Likest.stamme	Positiv	<i>aalhkan</i>	<i>aelhkide, eelhkide</i>
	Komparativ	<i>aelhkiebasse</i>	<i>aelhkiebidie</i>
	Superlativ	<i>aelhkiemassese</i>	<i>aelhkiemasside</i>
	Positiv	<i>noerese</i>	<i>noeride</i>
	Komparativ	<i>nueriebasse</i>	<i>nueriebidie</i>
	Superlativ	<i>nööremassese</i>	<i>nööremasside</i>
Ulikest.stamme	Positiv	<i>båarasese</i>	<i>båaraside</i>
	Komparativ	<i>båarasåbpese, båarasåbpose</i>	<i>båarasåbpojde</i>
	Superlativ	<i>båarasommesasse</i>	<i>båarasommesidie</i>

Inessiv

er kasus som betegner på/i.

Entallsendinga er '-sne' for likestavelserstammer og '-isnie' for ulikestavelserstammer. Flertallsendinga er '-ine' for likestavelserstammer og '-inie' for ulikestavelserstammer.

INESSIV			
stammetype	grad	entall	flertall
Likest.stamme	Positiv	<i>aelhkesne</i>	<i>aelhkine, eelhkine</i>
	Komparativ	<i>aelhkiebisnie</i>	<i>aelhkiebinie</i>
	Superlativ	<i>aelhkiemassesne</i>	<i>aelhkiemassine</i>
	Positiv	<i>noeresne</i>	<i>noerine</i>
	Komparativ	<i>nueriebisnie</i>	<i>nueriebinie</i>
	Superlativ	<i>nööremassesne</i>	<i>nööremassine</i>
Ulikest.stamme	Positiv	<i>båarasesne</i>	<i>båarasine</i>
	Komparativ	<i>båarasåbposne</i>	<i>båarasåbpojne</i>
	Superlativ	<i>båarasommesisnie</i>	<i>båarasommesinie</i>

Elativ

er kasus som betegner på/i/hos eller fra.

Jih die daajhtoem dam feertege, jih die 'kruaneste' seamma guhkies.

(Og så gjør jeg det ferdig, og så renner jeg like langt av grønt.)

Entallsendinga er '-ste' for likestavelserstammer og '-istie' for ulikestavelserstammer. Flertallsendinga er '-ijste' og '-ijstie'.

ELATIV			
stammetype	grad	entall	flertall
Likest.stamme	Positiv	<i>aelhkeste</i>	<i>aelhkijste, eelhkijste</i>
	Komparativ	<i>aelhkiebistie</i>	<i>aelhkiebijstie</i>
	Superlativ	<i>aelhkiemasseste</i>	<i>aelhkiemassijste</i>
	Positiv	<i>noereste</i>	<i>noerijste</i>
	Komparativ	<i>nueriebistie</i>	<i>nueriebijstie</i>

	Superlativ	<i>nööremasseste</i>	<i>nööremassijste</i>
Ulikest.stamme	Positiv	<i>båaraseste</i>	<i>båarasijste</i>
	Komparativ	<i>båarasåbposte</i>	<i>båarasåbpojste</i>
	Superlativ	<i>båarasommesistie</i>	<i>båarasommesijstie</i>

Komitativ

er kasus som ofte gir betydningen "med":

*Gosse leam 'viskesinie' gieseme gåabpegem
bieliem stuhtjem, dellie jis roepsedem vaaltam j'ih
dejnje giesem.*

(Når jeg har viklet begge halvdelene et stykke med gult, så tar jeg rødt og vikler med denne.)

Likestavelsesstammer får endingen '-ine' og ulikestavelsesstammer får '-inie' i entall.

Flertall har endinga '-jgujmie' eller '-igujmie'.

KOMITATIV			
stammetype	grad	entall	flertall
Likest.stamme	Positiv	<i>aelhkine, eelhkine</i>	<i>aelhkiejgujmie, eelhkigujmie</i>
	Komparativ	<i>aelhkiebinie</i>	<i>aelhkebigujmie</i>
	Superlativ	<i>aelhkiemassine</i>	<i>aelhkiemassigujmie</i>
	Positiv	<i>noerine</i>	<i>noerigujmie</i>
	Komparativ	<i>nueriebinie</i>	<i>nuerebigujmie</i>
	Superlativ	<i>nööremassine</i>	<i>nööremassigujmie</i>
Ulikest.stamme	Positiv	<i>båarasine</i>	<i>båarasajgujmie</i>
	Komparativ	<i>båarasåbpojne</i>	<i>båarasåbpoejgujmie</i>
	Superlativ	<i>båarasommesinie</i>	<i>båarasommesigujmie</i>

Essiv

er tilstandskasus som ofte gir betydningen "som":

*Ij-mubpesth maelmiem tjoeveribie dan laakan
nuhtjedh guktie ibie båtije boelvi jielemevåaromem
öölegh, j'ih reebledahkh gelkieh saemide 'buerine'.*

(De ikke-fornybare ressursene må vi bruke slik at vi ikke ødelegger levede grunnlaget for kommende generasjoner, og ressursuttaket skal være til gode for samene.)

Likestavelserstammer får endinga '-ine', og ulikestavelserstammer '-inie'. Det er ikke forskjell på entall og flertall.

ESSIV		
<i>stammetype</i>	<i>grad</i>	<i>entall / flertall</i>
<i>Likest.stamme</i>	<i>Positiv</i>	<i>aelhkine, eelhkine</i>
	<i>Komparativ</i>	<i>aelhkiebinie</i>
	<i>Superlativ</i>	<i>aelhkiemassine</i>
	<i>Positiv</i>	<i>noerine</i>
	<i>Komparativ</i>	<i>nueriebinie</i>
	<i>Superlativ</i>	<i>nööremassine</i>
<i>Ulikest.stamme</i>	<i>Positiv</i>	<i>båarasine</i>
	<i>Komparativ</i>	<i>båarasåbpojne</i>
	<i>Superlativ</i>	<i>båarasommesinie</i>

Pronomen - introduksjon

Pronomener er ord som står i stedet for substantiv, slik at man bruker det istedenfor å gjenta substantivet. Noen pronomen kan også stå foran et substantiv, og fungere som determinativer. De fleste pronomen bøyes i entall og flertall og i alle kasus. Det finnes flere slags pronomen:

Personlige pronomen, som ofte peker tilbake på et substantiv eller på en person som nettopp er nevnt eller som er med i samtalen: f.eks. *manne* (jeg), *datnem* (deg), *sijjine* (med dem), *dejtie* (til dem)

Påpekende pronomen, som brukes når man refererer til ting man ser, eller ting som er forstått i konteksten: f.eks. *daah* (dette/denne), *dujstie* (i/av den der borte)

Spørrende og relative pronomen, som innleder spørsmål eller relative bisetninger: f.eks. *mij* (hva/som), *guhte* (hvilken/som), *giejgumie* (med hvem/som ... med)

Refleksive pronomen, som viser til subjektet i setningen: f.eks. *jijtje* (sjøl), *jijtsanne* (til seg sjøl)

Resiproke pronomen, som betyr hverandre: f.eks. *sinsitnine* (med hverandre), *gaskemdh ??* (dere med hverandre)

Ubestemte pronomen, som ikke viser til noen bestemt: f.eks. *fierhte* (hver), *gåabpatjahkh* (begge to), *såemies* (en eller annen)

Pronomen

Pronomen er ord som viser til noen eller noe i samtalsituasjonen.

Formelt sett er et **pronomen** definert som ord som står i steden for substantivfraser, f.eks. kan 'den gamle mannen' byttes ut med 'han'.

Personlige pronomen

Personlige pronomen finnes i entall, total og flertall.

Total brukes om to personer, f.eks. *månnoeh* (vi to) og *dotnese* (til dere to). Samisk skiller ikke mellom han/hun. For tredje person ("han/hun) fins det to ulike pronomen.

Det ene er *satne*, som viser til et overordna subjekt i setninga. Det andre er *dihthe*, som blir brukt ellers, og som dermed er vanligst. Grunnformene (nominativformene) er, for første person, andre person, tredje person, og tredje person underordna:

entall: *manne datne dihte satne*

total: *månnoeh dåtnoeh dah guaktah såtnoeh*

flertall: *mijjeh dijjeah dah sijjeah*

Personlige pronomen bøyes i alle kasus.

Nominativ er grunnformen av pronomenet.

Flertallsformene ender på '-h':

'Manne' leam njehte. (Jeg er ei jente.)

'Dah' leah båteme. (De er kommet.)

'Dihthe' lij båeries. (Den var gammel.)

Akkusativ er kasus som brukes for objekt. Akkusativ brukes også i preposisjonsuttrykk. Akkusativformen har endelsen '-m' i entall.

Mejtie 'mannem' vuajnah? (Ser du meg?)

Genitiv er kasus som angir eieforhold og hvem som har noe, og brukes også i postposisjonsuttrykk. Genitivformen har endelsen '-v' eller '-n' i entall og '-n' eller '-j' i total og flertall.

'Dotnen' maana dihte? (Er det deres barn?)

'Dotnen' lea stoere vīhtse. (Dere to har en stor båt.)

Daelie Piere 'dan' luvnie. (Nå er Piere hos henne.)

Illativ er kasus som betegner bevegelse til eller inn i noe. Entallsformene har egen illativform som ender på '-ien', mens *dihte* to- og flertallsformene har endingen '-se'.

Gærjam 'dijese' vadtam. (Boka gir jeg til dere.)

Daate prievie lea 'dutnjen'. (Dette brevet er til deg.)

'Munnjen' lea buerebe naemhtie darjodh. (For meg er det bedre å gjøre det slik.)

Inessiv er kasus som betegner på/i/hos. Endelsene er '-sne' og '-jnie'.

Elativ er kasus som betegner fra. Endelsene er '-ste' og '-jstie'.

'Dijeste' stoerre vadtesem åadtjoejim. (Jeg fikk en stor gave fra dere.)

Komitativ er kasus som ofte gir betydningen "med". Komitativformen har endelsen '-ine' og '-jgujmie' for *dihte*.

Datne dan giemhpes 'mannine' orreme! (Du har vært så snill med meg!)

Kasusbøyinga går fram av tabellen under:

KASUSBØYNING							
	Nom.	Akk.	Gen.	Ill.	Ine.	Ela.	Kom.
Ent.							
1.p.	<i>manne</i>	<i>mannem</i>	<i>mov</i>	<i>munnjien</i>	<i>mannesne</i>	<i>manneste</i>	<i>mannine</i>
2.p.	<i>datne</i>	<i>datnem</i>	<i>dov</i>	<i>dutnjien</i>	<i>datnesne</i>	<i>datneste</i>	<i>datnine</i>
3.p.	<i>dihthe</i>	<i>dam</i>	<i>dan</i>	<i>dïsse</i>	<i>desnie</i>	<i>destie</i>	<i>dejnië</i>
Tot.							
1.p.	<i>månnoeh</i>	<i>monnem</i>	<i>monnen</i>	<i>monnese</i>	<i>monnesne</i>	<i>monneste</i>	<i>monnine</i>
2.p.	<i>dåtnoeh</i>	<i>dotnem</i>	<i>dotnen</i>	<i>dotnese</i>	<i>dotnesne</i>	<i>dotneste</i>	<i>dotnine</i>
3.p.	<i>dah</i> <i>guaktah</i>	<i>dejtie</i> <i>guaktide</i>	<i>dej</i> <i>guaktaj</i>	<i>dejtie</i> <i>guaktide</i>	<i>dejnie</i> <i>guaktine</i>	<i>dejstie</i> <i>guaktijste</i>	<i>dej</i> <i>guaktajgumie</i>
Flert.							
1.p.	<i>mijjeh</i>	<i>mijjem</i>	<i>mijjen</i>	<i>mijjese</i>	<i>mijjesne</i>	<i>mijjeste</i>	<i>mijjine</i>
2.p.	<i>dijjeh</i>	<i>dijjem</i>	<i>dijjen</i>	<i>dijjese</i>	<i>dijjesne</i>	<i>dijjeste</i>	<i>dijjine</i>
3.p.	<i>dah</i>	<i>dejtie</i>	<i>dej</i>	<i>dejtie</i>	<i>dejnie</i>	<i>dejstie</i>	<i>dejgumie</i>

Personlige pronomener i 1. eller 2. person totalt kan brukes sammen med et navn eller slektskapsord i nominativ i flertall og i andre kasus i entall:

'Månnoeh viëllh' båtetien! (Jeg og broren min kommer!)

'Dåtnoeh Piëreh' tjoeveridien tjöökesne sjeakodh!
(Du og Piëre må rydde på kjøkkenet!)

Båtetieh 'monnen Laaran' gåajkoe! (Kom til meg og Laara!)

'satne' 3. person – peker tilbake til et overordna subjekt							
	Nom.	Akk.	Gen.	Ill.	Ine.	Ela.	Kom.
Ent.	<i>satne</i>	<i>satnem</i>	<i>sov</i> <i>/altese</i>	<i>sutnjien</i>	<i>satnesne</i>	<i>satneste</i>	<i>satnine</i>
Tot.	<i>såtnoeh</i>	<i>sotnem</i>	<i>sotnen</i>	<i>sotnese</i>	<i>sotnesne</i>	<i>sotneste</i>	<i>sotnine</i>
Flert.	<i>sijjeh</i>	<i>sijjem</i>	<i>sijjen</i>	<i>sijjese</i>	<i>sijjesne</i>	<i>sijjeste</i>	<i>sijjine</i>

satne-pronomene viser tilbake til subjektet i den første delen av setninga, av og til i setninga foran. I eksempelet under viser *satne* tilbake til Laara, mens *dihthe* viser til noen **annen** enn Laara:

Laara gihtji mejtie sijhti b atedh 'satnem' viehkiehtidh. (Laara spurte om hun kunne komme for   hjelpe ham ("ham" = Laara.)

Laara gihtji mejtie sijhti b atedh 'dam' viehkiehtidh. (Laara spurte om hun kunne komme for   hjelpe ham ("ham"   Laara.)

Jeehti 'sov' miesie dihte. (Han sa at det var hans kalv - dvs kalven var hans egen.)

Jeehti 'sov' lea v ihtse. (Han sa at han har båt -- dvs. båten var hans egen.)

Stilli tjoeveri 'sutnjien' aaj soptsestidh. (Han ba om at det måtte bli fortalt til ham også.)

Vuajna dihte  nnetji stueriebadtje 'satneste' jih dovne joevter bpoe. (Han ser at hun er litt større enn ham og til og med fyldigere.)

Pronomenet *dihte* i entall og flertell nominativ kan også brukes for   peke tilbake til subjektet (framheving):

Dotnen maana 'dihte'? (Er det deres barn, det der?)

Påpekende pronomen

Påpekende pronomen brukes når man refererer til ting man ser, eller ting som er forstått i konteksten. Sørsamisk har følgende påpekende pronomen: *dihte, daate, doete, dohte*, og de bøyes i kasus og tall.

Alle kan oversettes med 'den' eller 'det', men tre av dem angir i tillegg talerens eller tilh rerens avstand til objektet det er snakk om. Påpekende pronomener kan brukes alene, eller sammen med et substantiv.

Pronomenet *dihte* er påpekende når det står sammen med et substantiv, og brukes gjerne om ting som ikke er tilstede, som man ikke kan peke på eller vurdere avstanden til.

*Manne simmem 'dejtie' baakojde mejtie mov
niëkedimmesne govlim.* (Jeg hvisker de ordene
som jeg hadde hørt i drømmen.)

*Månnoeh edtjimen goevlestidh mij 'dennie' stoerre
pahkesne.* (Vi to skulle se hva som var i den store
pakken.)

Pronomenet *daate* forteller at objektet som pronomenet refererer til, er nærmere den som snakker enn tilhøreren. Hvis man f.eks. skal referere til noe man selv holder i hånden, da bruker man 'daate'. Ellers brukes 'daate' når taleren refererer til noe han selv har nevnt tidligere:

'Daate' gåetie lea mov. (Dette huset er mitt.)

'Daehtie' gåeteste lea gåhkese staarese. (Fra dette huset er det langt til byen.)

'Daate' lea buerebe goh doete. (Denne her er bedre enn den der.)

Pronomenet *doete* forteller at objektet som pronomenet refererer til, er nærmere tilhøreren enn den som snakker. Hvis man f.eks. skal referere til noe som andre holder i hånden, da bruker man 'doete'. Ellers brukes 'doete' når taleren refererer til noe som samtalepartnern har nevnt tidligere:

'Doete' gærja lea dov. (Den der boka er din.)

'Doem' buertiem aajja böökti diekie. (Det bordet der brakte bestefar hit.)

*'Doete' niejte giëse gærjam vedtih, lea mov
moehrele.* (Den der jenta som du ga boka til, er mitt tantebarn.)

Pronomenet *dohte* brukes når objektet det refereres til er litt lenger borte fra både taler og tilhører. Hvis man skal referere til noe som er like langt unna både en selv og de

andre, men fortsatt nokså nært, så bruker man 'dohte'. Ellers brukes 'dohte' når taleren refererer til noe som er nevnt før nåværende samtaleemne. 'Dohte' kan også brukes i nedsettende betydning:

Å 'dohte' maana jis! (Å, den der ungen!)

Mij 'dohte'? (Hva er det der (der borte)?)

Ij 'dohte' barkoe munnjen sjieyth. (Den der jobben passer ikke til meg.)

Når påpekende pronomener brukes alene, så bøyes de i alle kasus. Alle pronomenene bøyes likt.

Nominativ er grunnformen av pronomenet. Flertallsformen har endelsen '-h'.

'Daate' gujht sjeahta. (Denne her passer nok.)

'Doete' lea dov jallh mov? (Er den der din eller min?)

'Daah' Leah mietskes. (De er råtne.)

Akkusativ er kasus som brukes for objekt, og har endelsen '-m' i entall og '-jtie' i flertall.

Im sijhth 'daam' tsaekedh. (Jeg vil ikke ta på meg denne her.)

'Doem' nuhtjie jis tjuara skovterem dävvodh. (Den der bruker han om han må reparere skuteren.)

Vuartesjh 'daejtie'! (Se på disse her!)

Genitiv er kasus som angir eieforhold. Genitiv brukes også i postposisjonsuttrykk. Endelsen er '-n' i entall og '-j' i flertall.

'Dan' nomme Marja. (Hennes navn er Marja.)

'Dej' gåetie lea göökte mijlh staareste. (Deres hus er to mil i fra byen.)

Gie 'doj' gaskesne tjahkesje? (Hvem er det som sitter i mellom de der?)

Illativ er kasus som betegner bevegelse til eller inn i noe. Endelsen er '-se' i entall og '-jtie' i flertall.

Tjihkedh 'daase'! (Sett deg ned her!)

Biejh dam 'doese'! (Sett den dit bort.)

Aelhkebe gujht tjaetsiem 'daejtie' dievhtedh. (Det er nok enklere å fylle vann i disse.)

Inessiv er kasus som betegner på/i/hos. Endelsen er '-snie' i entall og '-jnie' i flertall.

Aellieh 'daesnie' rievhkesth! (Ikke røyk her!)

Vuajnah dam gåetiem 'dusnie'? (Ser du huset der borte?)

'Duesnie' dov guapa. (Der er sokken din.)

Elativ er kasus som betegner fra eller av. Endelsen er '-stie' i entall og '-jstie' i flertall.

Guktie edtjebe 'daestie' vuelkedh? (Hvordan skal vi reise herfra?)

'Destie' manne billem. (Jeg er redd for det.)

Manne barre aktem 'dujstie' veeljem. (Jeg velger bare en av de.)

Komitativ er kasus som ofte gir betydningen "med". Endelsen er '-jnie' i entall og '-jgujmie' i flertall.

Vaedtsieh 'daejnje' aahkan gåajkoe. (Gå med dette til bestemor.)

Im lyjhkh 'dujnje' giehtelidh. (Jeg liker ikke å holde på med det der.)

Luste hov 'dejgumie' aahpenadtedh. (Det var sannelig arti å bli kjent med de.)

KASUSBØYNING entall				
Nom.	<i>d'hte</i>	<i>daate</i>	<i>doete</i>	<i>dohte</i>
Akk.	<i>dam</i>	<i>daam</i>	<i>doem</i>	<i>dom</i>
Gen.	<i>dan</i>	<i>daan</i>	<i>doen</i>	<i>don</i>
Ill.	<i>d'isse</i>	<i>daase</i>	<i>doese</i>	<i>dosse</i>
Ine.	<i>desnie</i>	<i>daesnie</i>	<i>duesnie</i>	<i>dusnie</i>
Ela.	<i>destie</i>	<i>daestie</i>	<i>duestie</i>	<i>dustie</i>
Kom.	<i>dejni</i>	<i>daejnie</i>	<i>duejni</i>	<i>dujni</i>
KASUSBØYNING flertall				
Nom.	<i>dah</i>	<i>daah</i>	<i>doeh</i>	<i>doh</i>
Akk.	<i>dejtie</i>	<i>daejtie</i>	<i>duejtie</i>	<i>dujtie</i>
Gen.	<i>dej</i>	<i>daaj</i>	<i>doej</i>	<i>doj</i>
Ill.	<i>dejtie</i>	<i>daejtie</i>	<i>duejtie</i>	<i>dujtie</i>
Ine.	<i>dejni</i>	<i>daejnie</i>	<i>duejni</i>	<i>dujni</i>
Ela.	<i>dejtie</i>	<i>daejtie</i>	<i>duejtie</i>	<i>dujtie</i>
Kom.	<i>dejgumie</i>	<i>daajgumie</i>	<i>doejgumie</i>	<i>dojgumie</i>

Påpekende pronomen sammen med substantiv

Påpekende pronomen kan stå sammen med et substantiv. Da er det substantivet som bøyes i kasus. Pronomenet skal vanligvis stå i samme kasus som substantivet, f.eks.

Im sijhth 'daejtie vaarjojde' tsaekedh. (Jeg vil ikke ta på meg disse klærne.)

Gietskedh munnjen 'doem laejpiem'! (Rekk meg det der brødet!)

Hijven gåarede 'daejnie bijline' vuejedh? (Går det bra å kjøre med denne bilen?)

Når substantivet står i illativ entall, da skal pronomenet stå i genitiv entall. Foran komitativ flertall står pronomenet i genitiv flertall. Det er egne former foran inessiv og elativ entall og essiv:

Tjihkedh 'daan stovlese'! (Sett deg på den her stolen!)

Dijjeh joe riejries 'daaj laavenjassigujmie'? (Er dere allerede ferdige med disse oppgavene?)

Man gellie learohkh 'daennie skuvlesne'? (Hvor mange elever er det på denne skolen?)

Aellieh 'daehtie tjaetseste' jovkh! (Ikke drikk av dette vannet!)

Påpekende pronomen sammen med substantiv		
	Entall	Flertall
Nom.	<i>daate gâetie</i>	<i>daah gâetieh</i>
Akk	<i>daam gâetiem</i>	<i>daejtie gâetide</i>
Gen.	<i>daan gâetien</i>	<i>daaj gâetiej</i>
Ill.	<i>daan gâatan</i>	<i>daejtie gâetide</i>
Ine	<i>daennie gâetesne</i>	<i>daejnje gâetine</i>
Ela.	<i>daehtie gâeteste</i>	<i>daejtie gâetijste</i>
Kom.	<i>daejnje gâetine</i>	<i>daaj gâetiegujmie</i>
Essiv	<i>daennie gâetine</i>	

Spørrende og relative pronomen

Samisk har følgende spørre- og relativpronomen:

mij - hva

gie - hvem

guhte - hvem/hvilken av flere

gåabpa, gåabpetje - hvem/hvilken av to

Spørrepronomen brukes som spørreord i spørsmål:

'Mij' dov faatoes? (Hva er det i veien med deg?)

'Gie' dejstie Meehtijste? (Hvilken Meehte?)

'Maam' edtjebe gaskebeajjan byöpmididh? (Hva skal vi spise til middag idag?)

'Gåabph' dihte bienje? (Hvor ble det av hunden?)

Relativpronomen er brukt i relativsetninger, slik "som" brukes i norsk. I motsetning til i norsk kan det sørsamiske relativpronomenet ikke utelates:

Bijle 'maam' aehtjie jååktan öösti, lea veelkes.

(Bilen (som) far kjøpte i går, er hvit.)

Vaeltieh dam gaeriem, 'mestie' maahta tjaetsiem guruhkedh. (Ta den skåla som du kan helle vann av.)

Båetieh nejpine, 'mejnie' maahtam tjoehpedh. (Kom med kniven som jeg kan skjære med.)

Når spørre- og relativpronomen er brukt alene, så bøyes de i alle kasus. *Gåabpa* og *gåabpetje* bøyes som substantiv.

Nominativ er grunnformen av pronomenet. Endelsen er '-h' flertall:

'Mij' daate? (Hva er dette?)

'Gie' dov bealesne tjahkan? (Hvem sitter ved siden av deg?)

Daate lea akte gærja 'mij' maanide sjeahta. (Dette er en bok som passer for barn.)

'Mah' saernieh åtnah? (Hvilke nyheter har du?)

Vuartesjh dujtie njejtide 'g'ieh' dusnie

tjahkesjeminie! (Se på de der jentene som sitter der borte!)

Akkusativ er kasus som brukes for objekt. Endelsen er '-m' i entall og '-jtie' i flertall:

'Maam' edtjebe daelie darjodh? (Hva skal vi gjøre nå?)

'Giem' edtjem viehkiehtidh? (Hvem skal jeg hjelpe?)

Dah njejth, 'mejtie' jååktan staaresne vööjnim... (De jentene, som jeg så i byen i går...)

Genitiv er kasus som angir eieform. Endelsen er '-n' i entall og '-j' i flertall:

'Gien' dohte gåetie? (Hvem sitt hus er det der?)

'Giej' leah daah? (Hvem sine er disse?)

Desnie lin göökte nierretjh årroeminie 'mej' nomme Karijuse jìh Baktuse. (Der bodde det to småtroll, som het Karius og Baktus.)

Dihthe almetje, 'gìen' doete bijle, lea Sveerjeste.
(Den personen som har den bilen, er fra Sverige.)

Genitiv brukes også i postposisjonsuttrykk, f.eks.

Dohte àlma gien bijre aadtjeh soptsestih, dihte daelie båtata. (Den der mannen som du nettopp snakket om, han kommer nå.)

Dihthe stovle, 'man' nille tìhkedih, lea slahtjan. (Den stolen som du satte deg på, er ødelagt.)

Illativ er kasus som betegner bevegelse til eller inn i noe. Endelsen er '-se' i entall og '-jtie' i flertall:

'Misse' edtjh dam utnedh? (Hva skal du bruke denne til?)

'Giejtie' daejtie ussjedh vedtedh? (Til hvem har du tenkt å gi disse?)

Dah maanah, 'giejtie' Aanna lea ussjedamme gåptoeh vedtedh, leah sov sieselh. (De barna som Anna hadde tenkt å gi kofter til, er hennes tantebarn.)

Inessiv er kasus som betegner på/i/hos. Endelsen er '-snie' i entall og '-jnie' i flertall:

'Mesnie' dam vööjnih? (På hva så du det?)

'Mov' lea pæhpere mesnie tjåådtje daate jåarta lea mov. (Jeg har et papir hvor det står at dette jordet er mitt.)

Gie bist dihte, 'giesnie' manne jååktan dam rovnegs gajpem vöönim? (Hvem er nå det, som jeg så i går med så rar hatt?)

Elativ er kasus som betegner fra eller av. Endelsen er '-stie' i entall og '-jstie' i flertall:

'Mestie' dihte båata? (Hva kommer det av?)

Vaeltieh dam gaeriem 'mestie' maahta tjaetsiem gurhkedh. (Ta den skåla som du kan helle vann av.)

'Giestie' lea dam åådtjeme? (Fra hvem har du fått den?)

Komitativ er kasus som ofte gir betydningen "med". Endelsen er '-jnie' i entall og '-jgujmie' i flertall:

'Mejnie' edtjem tjoehpedh? (Med hva skal jeg skjære?)

Dihte nyöjtetje 'giejnie' jååktan lim ektesne, lea mov aajkohke. (Den jenta som jeg var sammen med i går, er min kusine.)

Daesnie dah gaevnieh, 'mejgujmie' åådtjoeh stååkedidh. (Her er lekene, som du får leke med.)

KASUSBØYNING						
	Ent.	Flert.	Ent.	Flert.	Ent.	Flert.
Nom.	<i>mij</i>	<i>mah</i>	<i>gie</i>	<i>gieh</i>	<i>guhte</i>	<i>guth</i>
Akk.	<i>maam</i>	<i>mejtie</i>	<i>giem</i>	<i>giejtie</i>	<i>guhtem</i>	<i>guhtide</i>
Gen.	<i>man</i>	<i>mej</i>	<i>gien</i>	<i>giej</i>	<i>guhten</i>	<i>guhti</i>
Ill.	<i>misse</i>	<i>mejtie</i>	<i>giese</i>	<i>giejtie</i>	<i>guhtese</i>	<i>guhtide</i>
Ine.	<i>mesnie</i>	<i>mejnie</i>	<i>giesnie</i>	<i>giejnie</i>	<i>guhtesne</i>	<i>guhtine</i>
Ela.	<i>mestie</i>	<i>mejnie</i>	<i>giestie</i>	<i>giejstie</i>	<i>guhteste</i>	<i>guhtijste</i>
Kom.	<i>mejnie</i>	<i>majgujmie</i>	<i>giejnie</i>	<i>giejgujmie</i>	<i>guhtine</i>	<i>guhtigujmie</i>

'Guhte' dle bööremes? (Hvem av dem er så den beste?)

Im leah manne 'guhtem' dan bijre gihtjeme. (Jeg har ikke spurt noen om det.)

Aellieh 'guhtese' dam soptsesth! (Ikke fortell det til noen av dem!)

'Guhteste' dam govleme? (Fra hvem har du hørt det?)

Dah 'guhth' learoeh vaadtseme, verkebe barkoeh åadtjoeh. (De som har gått i lære, får fortære jobb.)

KASUSBØYNING		
	Entall	Entall
Nom.	<i>gåabpa</i>	<i>gåabpetje</i>
Akk.	<i>gåabpam</i>	<i>gåabpetjem</i>
Gen.	<i>gåabpan</i>	<i>gåabpetjen</i>
Ill.	<i>gåabpese</i>	<i>gåabpatjasse</i>
Ine.	<i>gåabpesne, gåabpene</i>	<i>gåabpatjisnie</i>
Ela.	<i>gåabpeste, gåabpede</i>	<i>gåabpatjistie</i>
Kom.	<i>gåabpine</i>	<i>gåabpatjinie</i>

Ij 'gåabpa' govlh okse rihpese. (Ingen av de to hører at døra går opp.)

'Gåabpa' giete? Åelkies vuj gårroeh? (Hvilken hånd? Høyre eller venstre?)

'Gåabpam' daejstie voessijste edtjem guedtedh? (Hvilken av disse to sekkene skal jeg bære?)

Dle edtjigan vuejnedh 'gåabpan' veaksahkommes giete. (Så skulle de to se hvem av dem som hadde den sterkeste handa.)

'Gåabpene' bielesne lea dihte? (På hvilken av de to sidene er den?)

'Gåabpede' kâahpijste galkem jovkedh? (Hvilken av disse to koppene skal jeg drikke av?)

'Gåabpine' edtjh bovresne minnedh? Aahkine vuj aajjine? (Med hvem skal du dra til butikken med?
Med bestemor eller bestefar?)

Spørrrende og relative pronomen sammen med substantiv

Spørrepronomen i nominativ og akkusativ kan stå sammen med et substantiv i akkusativ flertall når man spør "hvem eller hva for en".

'Gie nyjsenæjjide' bööti? (Hvilken kvinne kom?)

'Mij biejjide' daan biejjien? (Hvilken dag er der i dag?)

'Maam gærjide' datne daelie lohkh? (Hvilken bok er det du leser i nå?)

Ellers bøyer man spørrepronomenet etter samme mønster som påpekende pronomen.

Spørrrende pronomen sammen med substantiv		
	Entall	Flertall
Gen.	<i>man gåetien</i>	<i>mej / maj gåetiej</i>
Ill.	<i>man gåatan</i>	<i>mejtie gåetide</i>
Ine	<i>mennie gåetesne</i>	<i>mejnje gåetine</i>
Ela.	<i>mehctie gåeteste</i>	<i>mejstie gåetijste</i>
Kom.	<i>mejnje gåetine</i>	<i>mejgujmie / majgujmie gåetiegujmie</i>
Essiv	<i>mennie / mannasinie gåetine</i>	

Spørre- og relativpronomen kan stå sammen med et substantiv. Da er det substantivet som bøyes i kasus. Pronomenet skal stå i samme kasus som substantivet, bortsett fra når substantivet står i illativ, da står pronomenet i genitiv.

Refleksivt pronomen: 'jijtje'

Pronomenet 'jijtje' bøyes i person, tall og kasus. Pronomenet viser til subjektet i setningen, og skal bøyes i samme person og tall som subjektet. Pronomenets kasus bestemmes av hvilken funksjon pronomenet har i

setningen. Subjektet og pronomenet trenger derfor ikke å ha samme kasus.

Nominativ er grunnformen av pronomenet. Nominativ har bare to former. 'jijtje' brukes for entall og 'jijtjh' for total og flertall:

Vaedtsieh 'jijtje'! (Gå selv!)

Ih åadtjoeh dam 'jijtje' darjodh. (Du får ikke lov til å gjøre det selv.)

Dah edtjeh 'jijtjh' gaahtan åvteste maeksedh . (De skal betale for godteriet selv.)

Akkusativ er kasus som brukes for objekt:

Manne 'jijtjeme' guelmiedahkesne vuajnam. (Jeg ser meg selv i speilet.)

Datne 'jijtjemdh' bööremes damth. (Du kjenner deg selv best.)

Mahte goh 'jijtjemsh' åajaldehtin. (Det var nesten så at de glemte seg selv.)

Genitiv er kasus som angir eieform:

Mov lea 'jijtjen' bijle. (Jeg har egen bil.)

Vuajnah 'jijtjedh' gåetiem (Ser du ditt eget hus?)

Dihthe 'jijtse' voessem våålese luajhta. (Han løfter sekken sin ned.)

Illativ er kasus som betegner bevegelse til eller inn i noe:

'Jijtsanne' beapmoeh voessjim. (Jeg kokte mat til meg selv.)

Barre 'jijtsasse' kaaffem vuassja. (Han koker kaffe bare til seg selv.)

Tjoerh aaj mujhtedh ånnetji 'jijtsadth' vedtedh. (Du må også huske å gi litt til deg selv.)

Inessiv er kasus som betegner på/i/hos:

'Jijtjenadth' dam damth. (Det kjenner du på deg selv.)

Elativ er kasus som betegner fra eller av:

'Jijtjestadth' darjoeh. (Du gjør det av deg selv.)

Manne 'jijtjestanne' dam vueptiestim. (Jeg oppdaget det av meg selv.)

Tjoerede hov 'jijtsijstie' vedtedh. (Dere må gi av dere selv.)

Komitativ er kasus som ofte gir betydningen "med":

Manne tjoerem 'jijtjenæjnene' barkedh. (Jeg må jobbe med meg selv.)

Eah 'jijtsinie' latjkah. (De blir ikke enige med seg selv.)

Dihthe pråvhka 'jijtsinie' soptsestidh. (Han bruker å prate med seg selv.)

'jijte' - refleksivt pronomen - ikke alle formene er med ennå						
Kasus	1. pers		2. pers		3. pers	
	Ent.	Dual/Flert	Ent.	Dual/Flert	Ent.	Dual/Flert
Akk.	<i>jijtjeme, jijtjemem</i>	<i>jijtjemem</i>	<i>jijtjemdh</i>	<i>jijtjemdh</i>	<i>jijtjemse</i>	<i>jijtjemsh</i>
Gen.	<i>jijtjen</i>	<i>jijtjemh</i>	<i>jijtjedh</i>	<i>jijtjedh</i>	<i>jijtse</i>	<i>jijtsh</i>
Ill.	<i>jijtsanne, jijtsene</i>	<i>jijtjemidie</i>	<i>jijtsadth</i>	<i>jijtsadth</i>	<i>jijtsissie, jijtsasse</i>	
Ine.	<i>jijtjemisnie</i>	<i>jijtjisnie</i>	<i>jijtjenadth</i>	<i>jijtjenadth</i>	<i>jijtjisnie</i>	<i>jijtjisnie</i>
Ela.	<i>jijtjestanne, jijtjenistie</i>	<i>jijtjisti, jijtjestanne</i>	<i>jijtjestadth</i>	<i>jijtsijstie, jijtjestadth</i>	<i>jijtjestissie, jijtsistie</i>	<i>jijtjestissie, jijtsistie</i>
Kom.	<i>jijtjeninie,</i>	<i>jijtjenæjnene</i>	<i>jijtjenedh,</i>	<i>jijtjeminie,</i>		<i>jijtsemissine</i>

Resiproke pronomen

Resiproke pronomen kan oversettes med "hverandre". 'sinsitnie-' har ingen nominativ, men bøyes i entall som likestavelssubstantiv. Man kan også bruke ordet 'gaske-' i akkusativ med personendelse.

KASUSBØYNING	
Akk.	<i>sinsitniem</i>
Gen.	<i>sinsitnien</i>
Ill.	<i>sinsætnan</i>
Ine.	
Ela.	<i>sinsitneste</i>
Kom.	<i>sinsitnine</i>

Akkusativ er kasus som brukes for objekt:

Såemies laantesne almetjh 'sinsitniem' bovvehtjeminie. (I noen land holder folk på å drepe hverandre.)
Eah åadtjoeh 'sinsitniem' viehkiehtidh. (De får ikke hjelpe hverandre.)

Genitiv er kasus som som angir eieforhold eller at noen har noe. Genitiv brukes også i postposisjonsuttrykk.

'Sinsitnien' juelkide bïssin. (De vasket hverandres føtter.)
Gabte geajnoeh daerpies, guktie göökte bijlh maehtieh gaavnedidh jih 'sinsitnien' baaktoe baahtsedh. (En bred vei er nødvendig, slik at to biler kan møtes og komme forbi hverandre.)

Illativ er kasus som betegner bevegelse til eller inn i noe:

Álma jih gámmebe 'sinsætnan' vuartasjægan.

(Mannen og kona så på hverandre.)

Almetjh guhte politihkine barkeminie pruvhkieh

'sinsætnan' skultedh. (Folk som jobber med politikk bruker å skylde på hverandre.)

Elativ er kasus som betegner fra/av:

Luste almetjidie áadtjodh gaavnedidh, 'sinsitneste' saernieh govledh. (Det er artig for folk å treffes, for å høre nytt fra hverandre.)

Idtjin nöörh galhkedh, jalhts 'sinsitneste' viehkiem áadtjoejin. (De rakk ikke å bli ferdige, selv om de fikk hjelp i fra hverandre.)

Komitativ er kasus som ofte gir betydningen "med":

Almetjh tjoeverieh áadtjodh gaavnedidh, 'sinsitnine' áahpenidh. (Folk må få møtes, for å bli kjent med hverandre.)

Vihkele mijjeh 'sinsitnine' soptsestibie. (Det er viktig at vi prater med hverandre.)

Ubestemte pronomener

Samisk har flere ubestemte pronomener. Ubestemte pronomener viser ikke til noen bestemte personer eller ting i konteksten, og er for eksempel ord som 'ingen' og 'alle' på norsk.

Følgende pronomener kan oversettes med 'ingen', 'ingenting', 'noen' eller lignende:

(ij) guhte: ingen

(mah) guhte: noen

(ij) mijj: ingenting

(ij) gie: ingen

'Ij mij' daesnie tjåadtjoeh dan bijre. (Det står ingenting om det her.)

'Ij mïsse' sjïehth. (Den passer ikke til noenting.)

'Ij gie' annje leah båateme? (Har ingen kommet enda?)

'I dtji gie' mannem govlh. (Ingen hørte meg.)

'Ij guhte' dam munnjen soptsestamme. (Ingen har fortalt det til meg.)

'Mah guhte' sæjhta mannem viehkiehtidh? (Om det er noen her som kan hjelpe meg?)

Aellieh daam 'guhtese' saarnoeh! (Ikke fortell det til noen!)

Det er også vanlig å legge til en partikkel: *-kh, gih, gan* eller *gænnah* i nektende setninger hvor man bruker noen av de nevnte pronomenene.

Im manne 'maamkh' vuejnieh. (Jeg ser ingenting.)

Ij 'giekh' munnjen annje båateme gih tjeme. (Ingen har kommet og spurt meg enda.)

Eah dah gaajhkem lyjhkoeh 'gænnah'. (De liker ikke alt.)

Ij mestie 'gænnah' billh. (Han er ikke redd for noe.)

I dtji dihte maam 'gan' maeksieh. (Han betalte ingenting.)

Man kan kombinere med *akt* for å vise til ett alternativ:

Daesnie gujht 'gie akt' aarebi orreme. (Her har det nok vært noen tidligere.)

Mijjeh hov tjoeveribie 'maam akt' darjodh. (Vi må jo gjøre et eller annet .)

Dunnie skåajjesne 'mij akt' svihtjih. (Der borte i skogen var det noe som rørte på seg.)

Manne tjoeverem 'giесе akt' ringkedh. (Jeg må ringe til en eller annen.)

Også andre ubestemte pronomener bøyes i tall og kasus etter samme mønster som substantiver, f.eks. 'muvhte':

Dan biejjien dellie provrese jih provkome sjielh fihkieh, 'muvhtijste' bovtsh, jih 'muvhtijste' beetnegh, jih 'muvhtijste' silph. (Den dagen så fikk bruden og brudgommen gaver, av noen fikk de rein, og av noen penger og av noen sølv.)

Andre ubestemte pronomener:

måedtie (noen, en del)

muvhte (noen, en og annen)

muvhtine (noen ganger, av og til)

naakene (noen få)

naan (noe, noen få)

fierhten (hver)

gaajhke (all, alt)

gaajhkesh (alle)

gåabpatjahkh (begge to)

gellie (mange)

gille (noen få)

guaktah (de to)

guhtegh (ingen av dem)

jeatja (en annen)

jeatjebe (annet)

jeatjebh (de andre)

jienebe (mer)

fierhte (hver)

ij mejtegh (ikke noe)

abpe (hele)

såemies (en eller annen, en viss)

naaken (noen, en eller annen)

Eksempelsetninger:

Man 'gellie' tsåahka? (Hvor mange er klokka?)

Manne gujht 'abpe' biejjem barkeme. (Jeg har da jobbet hele dagen.)

'Såemies' aejkien dan bijre ussjedeminie. (Somme ganger tenker jeg på det.)

Jis ibie kodth utnieh nuekies 'gaajhkesidie', dellie vaarjoeh jih dueljieh åejjedovteginie. (Hvis vi ikke har nok puter til alle, så bruker vi klær og skinn som hodepute.)

Deavesne joekoen röödseldihkie, bigkemedirregh 'gaajhkene' lehkesne. (Marka var veldig oppgravd, byggeredskaper på alle kanter.)

'Fierhten' aereden byöroe baenide skubpedh. (Man bør pusse tennene hver morgen.)

Sijhth maam 'jeatjah' utnedh dellie? (Vil du ha noe annet da?)

Laara 'gaajhkem' manneste veelti. (Laara tok alt i fra meg.)

Daelie barre 'gille' biejjieh aajmene daehtie skuvlejaepeste. (Nå er det bare noen få dager igjen av dette skoleåret.)

Tallord - introduksjon

Tallord er ord som forteller hvor mange ting uttrykk refererer til. De deles inn i **grunntall, ordenstall og samlingstall**. Grunntall er ord som *akte, göökte, golme* (en, to, tre). Ordenstall er ord som *voestes, mubpie, gåalmede* (første, andre, tredje) og de regnes som adjektiv. Samlingstall er ord som *gööktesh, golmesh, gööktege, golmege* (to personer, tre personer, to rein, tre rein), og de er substantiver.

Tallord kan brukes alene eller som hovedordet i setningsleddet og bøyes da i kasus:

Idtji d'ihthe gih maehtieh dallah jiehtedh giem galka dejstie 'göökteste' vaeltedh.

(Han kunne ikke med en gang si hvem av de to han skulle ta.)

Grunntall og ordenstall kan også stå sammen med et substantiv. Ordenstall bøyes ikke foran et substantiv, mens grunntall følger bestemte regler for samsvarsbøyning:

Tjijdtjie lea 'vijhte maanah' bijjiedamme. (Mor har oppdratt fem barn.)

Gosse niejte lij 'luhkien jaepien' bääries die aahka bööti.

(Da jenta var elleve år gammel, kom bestemora.)

Tallord

Tallord er ord som forteller hvor mange ting uttrykk refererer til. De deles inn i **grunntall**, **ordenstall** og **samlingstall**. Grunntall er ord som *akte*, *göökte*, *golme* (en, to, tre). Ordenstall er ord som *voestes*, *mubpie*, *gåalmede* (første, andre, tredje) og de regnes som adjektiv. Samlingstall er ord som *göoktesh*, *golmesh*, *gööktege*, *golmege* (to personer, tre personer, to rein, tre rein), og de er substantiver.

Formelt sett er et **tallord** (bortsett fra *akte*) definert som ord som tar substantiv i flertall som komplement.

Grunntall, oversikt

Maadth-taalh (Grunntall)		
1–9	10–90	11–99
1 akte	10 luhkie	11 luhkieakte
2 göökte	20 göökteluhkie	22 göökteluhkiegöökte
3 golme	30 golmeluhkie	33 golmeluhkiegolme
4 njieljie	40 njieljeluhkie	44 njieljeluhkienjelijie
5 vjijhte	50 vjijhteluhkie	55 vjijhteluhkievjijhte
6 govhte	60 govhteluhkie	66 govhteluhkiegovhte
7 tjijhtje	70 tjijhtjeluhkie	77 tjijhtjeluhkietjijhtje
8 gaektsie	80 gaektsieluhkie	88 gaektsieluhkiegaektsie
9 uktsie	90 uktsieluhkie	91 uktsieluhkieuktsie
100 tjuetie, stoerreluhkie, nïmme		
200 gööktetjuetie		
999 uktsietjuetieuktsieluhkieuktsie		
1000 stoerretjuetie, stoerrenimme, tåvsene		

Kasus

er bøyingsformer som markerer hvilken funksjon substantiv, adjektiv, tallord og pronomen har i setninga (disse 4 ordklassene kalles med et samlebegrep for

nomen). I sørsamisk er det åtte kasus. Grunntall og samlingstall følger vanlig kasusbøyning for substantiv:

Enkle grunntall

Nominativ er grunnformen av tallordet: *akte, göökte, golme*. Eksempel på bruk: '*Govhte' lea stuerebe goh 'golme'*. (Seks er større enn tre.)

Akkusativ er kasus som brukes for objekt: *aktem*
Eksempel på bruk: *Mijjieh daarpesjibie 'aktem' mij maakta bovtsi luvnie vahkedh*. (Vi trenger en som kan arbeide med reinen.) For større tallord er formen lik nominativsformen.

Genitiv er kasus som brukes om å gi uttrykk for at noen har noe: *akten, göökten, golmen*. Eksempel med tallordet i flertall genitiv: '*Göökti' leah bäästoeh*. (To har feil.)
Genitiv brukes også i postposisjonsuttrykk, f.eks. *Tsåahka 'govhten raajeste' 'luhkien raajan', die tjoerebe barkedh*. (Fra klokka seks til ti så må vi jobbe).

Illativ er kasus som betegner bevegelse til eller inn i noe: *aktese, gööktese, golmese*. Eksempel på bruk: *Im manne annje liereme 'tjuatan' ryöknedh*. (Jeg har ikke lært meg å regne til hundre ennå.)

Inessiv er kasus som betegner på/i: *aktesne, gööktesne, golmesne*.

Elativ er kasus som betegner fra/av: *akteste, göökteste, golmeste*. Eksempel på bruk: *Idtji dihte gih maehtieh dallah jiehtedh giem galka dejstie 'göökteste' vaeltedh*. (Han kunne ikke med en gang si hvem av de to de skulle ta.)

Komitativ er kasus som ofte gir betydningen "med": *aktine, gööktine, golmine*. Eksempel på bruk: *Man åvteste göökte nejpieh nuhtjedh, gosse dam maahtah 'aktine' darjodh?* (Hvorfor skal du bruke to kniver, når du kan gjøre det med en?)

Essiv er tilstandskasus som ofte gir betydningen "som": *aktine, gööktine, golmine*. Formen er lik komitativ.

Tallord i entall 1-5					
Nom.	<i>akte</i>	<i>göökte</i>	<i>golme</i>	<i>njieljje</i>	<i>vijhte</i>
Akk.	<i>aktem</i>	<i>göökte</i>	<i>golme</i>	<i>njieljje</i>	<i>vijhte</i>
Gen.	<i>akten</i>	<i>göökten</i>	<i>golmen</i>	<i>njieljjen</i>	<i>vijhten</i>
Ill.	<i>aktese</i>	<i>gööktese</i>	<i>golmese</i>	<i>njieljese,</i>	<i>vijhtese</i>

				<i>njealjan</i>	
<i>Ine.</i>	<i>aktesne</i>	<i>gööktesne</i>	<i>golmesne</i>	<i>njieljesne</i>	<i>vijhtesne</i>
<i>Ela.</i>	<i>akteste</i>	<i>göökteste</i>	<i>golmeste</i>	<i>njieljeste</i>	<i>vijhteste</i>
<i>Com.</i>	<i>aktine</i>	<i>gööktine</i>	<i>golmine</i>	<i>njieljine</i>	<i>vijhtine</i>
<i>Ess.</i>	<i>aktine</i>	<i>gööktine</i>	<i>golmine</i>	<i>njieljine</i>	<i>vijhtine</i>

Tallord i entall 6-10

<i>Nom.</i>	<i>govhte</i>	<i>tjijhtje</i>	<i>gaektsie</i>	<i>uktsie</i>	<i>luhkie</i>
<i>Akk.</i>	<i>govhte</i>	<i>tjijhtje</i>	<i>gaektsie</i>	<i>uktsie</i>	<i>luhkie</i>
<i>Gen.</i>	<i>govhten</i>	<i>tjijhtjen</i>	<i>golmen</i>	<i>uktsien</i>	<i>luhkien</i>
<i>Ill.</i>	<i>govhtese</i>	<i>tjijhtjese</i>	<i>gaaktsan</i>	<i>åktsan</i>	<i>lånkan</i>
<i>Ine.</i>	<i>govhtesne</i>	<i>tjijhtjesne</i>	<i>gaektsesne</i>	<i>uktsesne</i>	<i>luhkesne</i>
<i>Ela.</i>	<i>govhteste</i>	<i>tjijhtjeste</i>	<i>gaektsese</i>	<i>uktsese</i>	<i>luhkeste</i>
<i>Com.</i>	<i>govhtine</i>	<i>tjijhtjine</i>	<i>gaektsine</i>	<i>uktsine</i>	<i>luhkine</i>
<i>Ess.</i>	<i>govhtine</i>	<i>tjijhtjine</i>	<i>gaektsine</i>	<i>uktsine</i>	<i>luhkine</i>

Andre tallord i entall

<i>Nom.</i>	<i>tjuetie</i>	<i>stoeretjuetie / tåvsene</i>	<i>gellie</i>
<i>Akk.</i>	<i>govhte</i>	<i>stoeretjuetie / tåvsene</i>	<i>gellie</i>
<i>Gen.</i>	<i>tjuetien</i>	<i>stoeretjuetien / tåvsenen</i>	<i>gellien</i>
<i>Ill.</i>	<i>tjuatan</i>	<i>stoeretjuatan / tåvsanasse</i>	<i>gallan</i>
<i>Ine.</i>	<i>tjuetesne</i>	<i>stoeretjuetesne / tåvsanisnie</i>	<i>gellesne</i>
<i>Ela.</i>	<i>tjueteste</i>	<i>stoeretjueteste / tåvsanistie</i>	<i>gelleste</i>
<i>Com.</i>	<i>tjuetine</i>	<i>stoeretjuetine / tåvsaninie</i>	<i>gelline</i>
<i>Ess.</i>	<i>tjuetine</i>	<i>stoeretjuetine / tåvsaninie</i>	<i>gelline</i>

Sammensatte grunntall

Samisk har mange sammensatte tallord. Tallene 11-19, hele tiere, hundreder og tusener har to ledd: *luhkie/govhte* (16), *göökte/luhkie* (20), *govhte/tjuetie* (600), *göökte/tovsene* (2000). Tall kan ha tre eller flere ledd: *njieljie/luhkie/uktsie* (49), *govhte/tjuetie/njieljie/luhkie/göökte* (642). Hele hundreder og tusener kan også ha tre ledd: *golme/stoerre/luhkie* (300), *govhte/stoerre/tjuetie* (6000).

I sammensatte tallord bøyes det siste leddet i kasus:

Dih̄te 'vijhteluhkien' jaepien b̄aeries.

(Hun er femti år gammel.)

Ryökn̄h 'luhkieaktese'.

(Regn til elleve.)

Tallord sammen med substantiv

Når tallord står sammen med substantiv i samme setningsledd, er det egne regler for samsvarsbøyning. Hvis setningsleddet står i nominativ, er tallordet i nominativ og substantivet i nominativ flertall: *Mov leah 'golme bienje'*. (Jeg har tre hunder.) Ord som står til *akte* står derimot i nominativ entall: *Mov lea 'akte bienje'*. (Jeg har én hund.)

Det er samsvarsbøyning mellom tallord og substantiv. I akkusativ entall, genitiv entall og komitativ entall bøyes substantivet i samme kasus og tall som substantivet. Når substantivet står i illativ entall, står tallordet i genitiv, og det er egne attributtformer for tallordet når det står til substantiv i inessiv og elativ entall. For flertall er det full samsvarsbøyning for nominativ, genitiv, illativ, inessiv og elativ. Hvis setningsleddet står i akkusativ, har både tallordet og substantivet samme form som for nominativ flertall. Ved komitativ flertall står tallordet i genitiv flertall. Legg merke til at ordenstallet *mubpie* følger de samme reglene for samsvarsbøyning:

Tjdtjie lea 'vijhte maanah' bijjedamme.

(Mor har oppdratt fem barn.)

Manne leam barre 'aktem gærjam' lohkeme.

(Jeg har bare lest en bok.)

Gosse niejte lij 'luhkien jaepien' båeries die aahka bööti.

(Da jenta var elleve år gammel, kom bestemora.)

Manne leam blåammah vadteme 'golmen niejtese'.

(Jeg har gitt blomster til tre jenter.)

Gosse eah 'aktene biejesne' vitnh gih, dellie pruvhkieh tjåadtjoehtheh 'mubpien beajjan'.

(Når vi ikke rekker det på én dag, så bruker vi å la reinen stå til neste dag.)

Gåajvoeh joptsem 'golmen gaaran'!

(Hell suppa i tre skåler!)

*'Golmen jaepien' gietjeste Sara itjmies
skiemtjelassem åadtjoeji.*

(For tre år siden fikk Sara en alvorlig sykdom.)

Manne 'gööktine gïeline' byjjenamme.

(Jeg har vokst opp med to språk.)

Nuekies hov 'akth gaamegh' meatan vaeltedh.

(Det er nok å ha med ett par sko.)

Tallord sammen med substantiv		
ENTALL	akte	göökte
Nom.	<i>akte gåetie</i>	<i>göökte gåetieh</i>
Akk.	<i>aktem gåetiem</i>	<i>göökte gåetieh</i>
Gen.	<i>akten gåetien</i>	<i>güektien gåetien</i>
Ill.	<i>akten gåatan</i>	<i>güektien gåatan</i>
Ine.	<i>aktene gåetesne</i>	<i>gööktene gåetesne</i>
Ela.	<i>aktede gåeteste</i>	<i>gööktede gåeteste</i>
Kom.	<i>aktine gåetine</i>	<i>gööktine gåetine</i>
FLERTALL	akth	göökth
Nom./Akk.	<i>akth gaamegh</i>	<i>göökth gaamegh</i>
Gen.	<i>akti gaamegi</i>	<i>göökti gaamegi</i>
Ill.	<i>aktide gaamegidie</i>	<i>gööktide gaamegidie</i>
Ine.	<i>aktine gaameginie</i>	<i>gööktine gaameginie</i>
Ela.	<i>aktijste gaamegijstie</i>	<i>gööktijste gaamegijstie</i>
Kom.	<i>akti gaamegigujmie</i>	<i>göökti gaamegigujmie</i>

Selv om tallordet står til et substantiv i andre kasus enn nominativ og akkusativ, brukes det også ubøyd, og med substantivet i flertall.

Sara peannam öösti 'luhkie kråvnan' åvteste.

(Sara kjøpte penna for ti kroner.)

*Gåajvoeh die bearkoeh krovhteste jih die 'göökte
gaeriej' sijse.*

(Hell så kjøttet fra gryta og ha det i to skåler.)

Det kan stå et påpekende pronomen foran tallordet, og hvis tallordet er høyere en én, står gjerne både pronomenet og

substantivet i flertall. Tallordet bøyes enten i samme tall og kasus, eller det kan stå ubøyd.

*Im manne daejrieh giéh 'dejnié golme gåetine'
årroeminie.*

(Jeg vet ikke hvem som bor i de tre husene der.)

'Dej golme baerniej' gærjah leah skåapesne.

(De tre guttenes bøker er i skapet.)

*Dellie numhtie saernie jáhta 'dej göökte fraejjeri'
bïjre.*

(Og slik går historien om de to frierne.)

*Im manne hinneme 'dejtie golme nïejtide'
buarastehtedh.*

(Jeg har ikke rukket å hilst på de tre jentene.)

*Joekoen vihkele ektiebarkoem utnedh 'dej golmi
gieli' gaskem.*

(Det er særdeles viktig å ha et samarbeid mellom de tre språkene.)

Ordenstall

Man kan lage ordenstall av alle grunntall. Ordenstall lages vanligvis ved at endelsen '-de' legges til genitivsformen av grunntallet i entall, *gåalmede*. Denne endelsen kan også legges til sammensatte tall: *gööktelåhkede*. Unntakene er *voestes*, *mubpie*.

Ordenstall bøyes som ulikestavelsesadjektiver, bortsett fra *mubpie*, som bøyes som likestavelsesadjektiv.

ORDENSTALL			
	nominativ	akkusativ	genitiv
1.	<i>voestes</i>		
2.	<i>mubpie</i>	<i>mubpiem</i>	<i>mubpien</i>
3.	<i>gåalmede</i>	<i>gåalmedem</i>	<i>gåalmeden</i>
4.	<i>njealjede</i>	<i>njealjedem</i>	<i>njealjeden</i>
5.	<i>vijhtede</i>	<i>vijhtedem</i>	<i>vijhteden</i>
6.	<i>govhtede</i>	<i>govhtedem</i>	<i>govhteden</i>
7.	<i>tïjhtjede</i>	<i>tïjhtjedem</i>	<i>tïjhtjeden</i>

8.	<i>gaaktsede</i>	<i>gaaktsedem</i>	<i>gaaktseden</i>
9.	<i>åktsede</i>	<i>åktsedem</i>	<i>åktseden</i>
10.	<i>lâhkede</i>	<i>lâhkedem</i>	<i>lâhkeden</i>
100.	<i>tjuatede</i>	<i>tjuatedem</i>	<i>tjuateden</i>

Manne 'gâalmedem' vaaltam.

(Jeg tar den tredje.)

Akte lij bâeries, dihte 'mubpie' noere.

(En var gammel, den andre var ung.)

Mijjiej gujht 'mubpien bealan' vaedtsebe.

(Vi går nok til den andre siden.)

Daate lea dihte 'govhtede gærja' mij Aanta lea tjaaleme.

(Dette er den sjette boka som Aanta har skrevet.)

Manne 'gâalmede klaassesne' vaadtsam.

(Jeg går i tredje klasse.)

Gïeh sijhtieh artigkelem lohkedh mij 'njealjadinie bielesne' tjåådtje?

(Hvem vil lese artikkelen som står på fjerde siden?)

Manne 'mubpien gåatan' vaadtsam.

(Jeg går til det andre huset.)

Men dellie 'gâalmeden iehkeden' dellie idtji vissjh gih.

(Men den tredje dagen da orket han ikke.)

Nimhtie maahta akte soptsese sijjeste sæjjan joekehtadtedh duhtie 'mubpeste'.

(På den måten kan en fortelling skille seg fra den andre fra plass til plass.)

Samlingstall

Samlingstall lages ved å legge endelsen '-sh' til grunntallet i entall. Det er omlyd i tallene som får vokalveksling fra 'ie' til 'e'. Samlingstall viser til hvor mange personer eller til hvor mange rein det er snakk om. Samlingstall for personer er ulikestavelssubstantiv i flertall, samlingstall for rein er ulikestavelssubstantiv i entall.

SAMLINGSTALL		
	om personer	om rein
2	<i>gööktesh</i>	<i>gööktege</i>
3	<i>golmesh</i>	<i>golmege</i>
4	<i>njealjesh</i>	<i>njealjege</i>
5	<i>vijhtesh</i>	<i>vijhtege</i>
6	<i>govhtesh</i>	<i>govhtege</i>
7	<i>tjijhtesh</i>	<i>tjihthege</i>
8	<i>gaaktsesh</i>	<i>gaaktsege</i>
9	<i>åktsesh</i>	<i>åktsege</i>
10	<i>lâhkesh</i>	<i>lâhkege</i> eller <i>tsiehkïe bovtseste/bovtsijste</i>

Jih dan jïjjen 'gööktesh' 'golmesh' ryöjnesjin.

(Og den natta gjetet de to og tre personer sammen.)

Daelie gelkien vuartasjidh giem galkh dejstie 'gööktesijstie' vaeltedh dov geelline.

(Nå skal vi to se hvem av de to du skal ta som ektemann.)

Daelie 'golmesh' mah dejnie prosjektine barkeminie.

(Nå er det tre som jobber med dette prosjektet).

Mijjïeh limh 'govhtesh'.

(Vi var seks sammen.)

'Gööktesi gööktesi' böötin.

(De kom to og to sammen.)

Samlingstall kan også bøyes i kasus, som ulikestavelsessubstantiv. Den siste eksempelsetninga inneholder samlingstall i genitiv flertall.

Samlingstall kan ikke stå sammen med substantiv i et setningsledd.

Verb - introduksjon

Verbet forteller hva som skjer eller hva som gjøres.

Verbets bøyning bestemmes av hva slags stamme ordet har. Det finner vi ut ved å se på hvor mange stavelser det er i ordets siste takt. Det finnes

likestavelsesverb som har to stavelser i siste takt, og ender på '-edh' eller '-odh' i infinitiv: *åstedh*, *vaaksjodh*, *vaajvesovvedh*.

ulikestavelsesverb som har tre stavelser. De ender alltid på '-idh' i infinitiv: *byöpmedidh*, *saemiesticidh*, *soptsestidh*.

Man skiller mellom finitte og infinitte verb:

Finitte verb er verb som er bøyd i person og tall.

De kongruerer med subjektet: *manne 'båatam'*, *datne 'båatah'*, *d'ihte 'båata'*, *mijjeh 'båetebe'* (jeg 'kommer', du 'kommer', hun 'kommer', vi 'kommer').

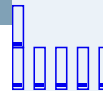
Infinitte verb bøyes ikke i person og tall, f.eks.

infinitiv: *båatedh* (å komme) og perfektum partisipp: *båateme* (kommet).

Modus er en bøyingsform av verbet som betegner den talendes forhold til det som sies. Vi har to modus på sørsamisk:

Indikativ (fortellende form): *Jirreden 'båatam'*. (Jeg kommer i morgen.)

Imperativ (bydeform): *'Båetieh' diekie!* (Kom (du) hit!)

Verb

Verb forteller hva som skjer eller hva som gjøres.

Formelt sett er et **verb** definert som et ord som blir bøyd i tempus. Ord som skifter form alt ettersom de er sammen med *daan biejjien* (i dag) eller *jååktan* (i går) er verb.

Ulike stammer

Verbets bøyningssendelser bestemmes av hvor mange stavelser det er i den siste takta i ordet. **Takt** er en gruppe av stavelser der bare den første stavelsen har trykk. Her er stavelsene skilt med -, og takta merka med (). Trykk er merka med ' foran stavelsen:

tjöönghkegâetedh ('tjööngh-ke)('gâe-tedh) har fire stavelser og to takter

soptsestidh ('sopt-se-stidh) har tre stavelser og ei takt

Likestavelsesverb har to stavelser i siste takt, og ender på '-edh' eller '-odh' i infinitiv:

âestedh ('âes-tedh) har to stavelser og ei takt

vaaksjodh ('vaak-sjodh) har to stavelser og ei takt

vaajvesovvedh ('vaaj-ve)('sov-vedh) har fire stavelser og to takter

Mange likestavelsesverb har omlyd.

Ulikestavelsesverb har tre stavelser. De ender alltid på '-idh' i infinitiv:

byöpmedidh ('byöp-me-didh) har tre stavelser og ei takt

saemiesticdh ('sae-mie-stidh) har tre stavelser og ei takt

Ulikestavelsesverb har ikke omlyd.

Verbgrupper (verbklasser)

Likestavelsesverbene kan grupperes etter stammevokalen (vokalen i den trykklette stavelsen i siste takt):

'-ie'-verb: verbgruppe I. Endelse i infinitiv: '-edh'

'-oe'-verb: verbgruppe II. Endelse i infinitiv: '-odh'

'-a'-verb: verbgruppe III. Endelse i infinitiv: '-edh'

'-e'-verb: verbgruppene IV, V, VI: Endelse i infinitiv: '-edh'

De fleste verbene vil fordele seg i verbgrupper etter rotvokalen (vokalen i trykk tung stavelse i siste takt). Her er liste over vokalen i infinitiv:

verbgruppe I: ae, e, i, ie, u, ue, åe

verbgruppe II: a, aa, ea, æ, å, åa

verbgruppe III: a, aa, ea, ua, å, åa

verbgruppe IV: a, ĩ, ĩe, o, oe, aa, å, åa

verbgruppe V: o, y, yō, åå

verbgruppe VI: ee, i, u, öö

Det innebærer at det for svært mange verb er mulig å se hvilken verbgruppe de tilhører ved hjelp rotvokalen:

Følgende rotvokaler er utvetydige for verb som ender på -edh i infinitiv:

ae, e, ie, ue, åe tilhører verbgruppe I. Unntak:
edtjedh - verbgr. IV.

ea, ua tilhører verbgruppe III

ĩ, ĩe, oe tilhører verbgruppe IV

y, yō, åå tilhører verbgruppe V

ee, öö tilhører verbgruppe VI

Følgende rotvokaler for verb som ender på -edh i infinitiv kan tilhøre to verbgrupper:

i, u tilhører verbgruppe I eller VI

a, aa, å, åa tilhører verbgruppe III eller IV

o tilhører verbgruppe IV eller V

Omlyd

Ved vokalveksling i andre stavelse forandres vokalen eller diftongen i første stavelse i noen av verbgruppene. F.eks. ved skifte av 'e' til 'a' i andre stavelse, blir vokalene i første stavelse åpnere eller mørkere: *vaedtsedh - vaadtsam, båtedh - båatam.*

For verb er det omlyd ved vokalvekslingen i verbgruppe I i entall i presens og for kortformen i alle tall i preteritum.

verbgruppe I: entall i presens og ved kortform for alle personer og alle tall i preteritum. Dessuten perfektum partisipp.

verbgruppe II: 3. person entall i presens. Dessuten perfektum partisipp.

verbgruppe IV: 3. person entall, 1. person total og 3. person flertall i presens.

Her kan du lese mer om [omlyd](#)

Vokalveksling i ulikestavelsesverb

Ulikestavelsesverb kan ha lang vokal i andre stavelse, men når vokalen i endingen er 'e' eller den er bare 'h', blir det forkortelse:

Følgende varianter finnes:

'ie' - 'e': saemiestidh (infinitiv) -> saemestem (pres.

1. p. sg.)

'oe' - 'o': daaroestidh (infinitiv) -> daarostem (pres. 1. p. sg.)

'a' - 'e': aatskadidh (infinitiv) -> aatskedem (pres. 1. p. sg.)

'a' - 'i': jãhtajidh (infinitiv) -> jãhtijem (pres. 1. p. sg.)

Finitt verb og kongruens

Finitt verb er et verb som er bøyd i person og tall.

Det er kongruens (samsvar i bøyning) mellom subjektet og det finitte verbet: *manne bãatam, datne bãatah, dihte bãata, mijjieh bãetebe* (jeg kommer, du kommer, hun kommer, vi kommer).

Infinitte verb

er verb som ikke bøyes i person og tall. Følgende infinitte verb er en del av verbalet:

infinitiv (verbets grunnform): *Daan biejjien sijhtem 'tjoejkedh'*. (I dag vil jeg gå på ski.)

perfektum partisipp: *Dah guaktah 'byöpmedamme'*. (De to har spist.)

nektelsesform av verb, presens og preteritum: *Im jirreden 'bãetieh', eah maanah gænnah 'bãetieh'*. (Jeg kommer ikke i morgen, barna kommer heller ikke.)

tilstandsform (gerundium): *Manne lim 'ãerieminie', goh tjidtjie bööti*. (Jeg sov da mor kom.)

Disse har en og samme form uavhengig av subjektet i setningen. De brukes sammen med et hjelpeverb, som er bøyd i person og tall. Når hjelpeverbet er *lea*, er det i mange tilfeller best å ikke ha det med.

Verbgentiv er ikke en del av verbalet: *Aehtjie bööti 'vaedtsien'*. (Far kom gående.)

Transitivt og intransitivt verb

Transitive verb tar objekt i akkusativ: *Manne laejpiem 'åastam'*. (Jeg kjøper brød.) Intransitive verb kan ikke ta objekt i akkusativ, f.eks. *minnedh* (ta en tur).

Modus

Form av verbet som betegner den talendes forhold til det som sies. Vi har to modus på sørsamisk:

indikativ (fortellende form): *'Båatam' jirreden.*

(Jeg kommer i morgen.)

imperativ (bydeform): *'Båetieh' diekie!* (Kom hit!)

Indikativ

Indikativ er verbets fortellende form - f.eks. *båatam* (jeg kommer), *idtijh båetieh* (du kom ikke). Her kommer indikativ presens og preteritum:

Presens (nåtid)

Likestavelserverb har to stavelser i siste takt, og ender på '-edh' eller '-odh'. De blir delt inn i seks verbgrupper etter bøyingsmønsteret.

Det kan være vokalveksling i stammevokal. Generelt gjelder at 'ie' og 'oe' forkortes til henholdsvis 'e' og 'o' når vokalen i endingen er 'e': *båetieh - båetebe, laavkoeh - laavkobe*. Dessuten:

ie-verb får vokalveksling til 'a' og omlyd i alle personer i entall.

oe-verb får vokalveksling til 'e' og omlyd i 3. person entall.

a-verb får vokalveksling til 'oe' i 3. person entall og flertall. Dette skjer ikke i alle dialekter.

e-verb får følgende vokalvekslinger:

i 3. person entall: til 'a' og omlyd (e1), til 'oe' (e2), til 'ie' (e3)

i 1. person total og 3. person flertall: til 'ie' og omlyd (e1), til 'ie' i (e3), til 'oe' (e2)

i 3. person total: til 'i'.

LIKESTAVELSESVORB - presens - omlyd er markert med grått						
	I	II	III	IV	V	VI
	ie-verb	oe-verb	a-verb	e1-verb	e2-verb	e3-verb
	båtedh	laavkodh	guarkedh	biejedh	govledh	gihtjedh
nekt.	<i>båetieh</i>	<i>laavkoeh</i>	<i>guarkah</i>	<i>biejh</i>	<i>govlh</i>	<i>gihtjh</i>
Person:						
manne	<i>båatam</i>	<i>laavkoem</i>	<i>guarkam</i>	<i>biejem</i>	<i>govlem</i>	<i>gihtjem</i>
datne	<i>båatah</i>	<i>laavkoeh</i>	<i>guarkah</i>	<i>biejh</i>	<i>govlh</i>	<i>gihtjh</i>
dihthe	<i>båata</i>	<i>lâåvke</i>	<i>guarkoe</i>	<i>beaja</i>	<i>govloe</i>	<i>gihtjie</i>
månnoeh	<i>båetien</i>	<i>laavkoen</i>	<i>guarkan</i>	<i>biejen</i>	<i>govloen</i>	<i>gihtjen</i>
dåtnoeh	<i>båeteden</i>	<i>laavkoden</i>	<i>guarkeden</i>	<i>biejeden</i>	<i>govleden</i>	<i>gihtjeden</i>
dah guaktah	<i>båetiejægan</i>	<i>laavkoejægan</i>	<i>guarkajægan</i>	<i>biejjægan</i>	<i>govlijægan</i>	<i>gihtjjægan</i>
mijjeh	<i>båetebe</i>	<i>laavkobe</i>	<i>guarkebe</i>	<i>biejebe</i>	<i>govlebe</i>	<i>gihtjebe</i>
dijjeh	<i>båetede</i>	<i>laavkode</i>	<i>guarkede</i>	<i>biejede</i>	<i>govlede</i>	<i>gihtjede</i>
dah	<i>båetieh</i>	<i>laavkoeh</i>	<i>guarkoeh</i>	<i>biejeh</i>	<i>govloeh</i>	<i>gihtjeh</i>

Ulikestavelserverb har en eller tre stavelser i siste takt, og ender på '-idh', f.eks. *soptsestidh*. Disse verbene har ikke omlyd. Verbene kan ha lang vokal i andre stavelse, men når vokalen i endingen er 'e' eller den er bare 'h', blir det forkortelse fra 'oe' til 'o' og 'ie' til 'e': *daaroestidh* - *daarostem*, *saemiestidh* - *saemestem*

ULIKESTAVELSESVORB - presens		
Person	saemiestidh	lea
manne	<i>saemestem</i>	<i>leam</i>
datne	<i>saemesth</i>	<i>leah</i>
dihthe	<i>saemeste</i>	<i>lea</i>
månnoeh	<i>saemiestien</i>	<i>lean</i>
dåtnoeh	<i>saemiestidien</i>	<i>lidien</i>
dah guaktah	<i>saemiestægan</i>	<i>lægan</i>
mijjeh	<i>saemiestibie</i>	<i>libie</i>
dijjeh	<i>saemiestidie</i>	<i>lidie</i>
dah	<i>saemiestieh</i>	<i>leah</i>

Oversikt over person- og tall-endering:

--

Presens		
Person	likestavelserverb	ulikestavelserverb
<i>manne</i>	-m	-em
<i>datne</i>	-h	-h
<i>dih̄te</i>	-	-e
<i>mānnoeh</i>	-n	-ien
<i>dātnoeh</i>	-den	-idien
<i>dah guaktah</i>	-jægan	-ægan
<i>mijjeh</i>	-be	-ibie
<i>dijjeh</i>	-de	-idie
<i>dah</i>	-h	-ieh

Preteritum (fortid)

Likestavelserverb har to stavelser i siste takt, og ender på '-edh' eller '-odh'. De blir delt inn i seks verbgrupper etter bøyingsmønsteret i presens.

Verbgruppe I, II og III får en ekstra stavelse med '-j-' (langform).

I de andre verbgruppene faller stammevokalen bort foran endelsen.

LIKESTAVELSESVORB - preteritum - omlyd er markert med grått						
	I	II	III	IV	V	VI
	ie-verb	oe-verb	a-verb	e1-verb	e2-verb	e3-verb
Person	båtedh	laavkodh	guarkedh	biejedh	govledh	gihtjedh
<i>manne</i>	<i>båtejim</i>	<i>laavkoeim</i>	<i>guarkaim</i>	<i>bieeim</i>	<i>govelim</i>	<i>gihteim</i>
<i>datne</i>	<i>båtejih</i>	<i>laavkoeih</i>	<i>guarkaih</i>	<i>bieeih</i>	<i>govelih</i>	<i>gihteih</i>
<i>dih̄te</i>	<i>båteji</i>	<i>laavkoei</i>	<i>guarkai</i>	<i>bieei</i>	<i>goveli</i>	<i>gihtei</i>
<i>mānnoeh</i>	<i>båtejimen</i>	<i>laavkoeimen</i>	<i>guarkaimen</i>	<i>bieeimen</i>	<i>govelimen</i>	<i>gihteimen</i>
<i>dātnoeh</i>	<i>båtejiden</i>	<i>laavkoeiden</i>	<i>guarkaiden</i>	<i>bieeiden</i>	<i>goveliden</i>	<i>gihteiden</i>
<i>dah guaktah</i>	<i>båtejigan</i>	<i>laavkoeigan</i>	<i>guarkaigan</i>	<i>bieeigan</i>	<i>goveligan</i>	<i>gihteigan</i>
<i>mijjeh</i>	<i>båtejimh</i>	<i>laavkoeimh</i>	<i>guarkaimh</i>	<i>bieeimh</i>	<i>govelimh</i>	<i>gihteimh</i>
<i>dijjeh</i>	<i>båtejidh</i>	<i>laavkoeidh</i>	<i>guarkaidh</i>	<i>bieeidh</i>	<i>govelidh</i>	<i>gihteidh</i>
<i>dah</i>	<i>båtejin</i>	<i>laavkoein</i>	<i>guarkain</i>	<i>bieein</i>	<i>govelin</i>	<i>gihtein</i>

De fleste verbene i verbgruppe I kan bøyes med kortform, og da blir det omlyd. Legg merke til at verbene får samme rotvokaler som verbgruppe VI.

VERBGRUPPE I - preteritum - kortform med omlyd

Person	båtedh	tjaeledh	buektedh	jehtedh
manne	<i>böötim</i>	<i>tjeelim</i>	<i>bööktim</i>	<i>jeehtim</i>
datne	<i>böötih</i>	<i>tjeelih</i>	<i>bööktih</i>	<i>jeehtih</i>
dih̄te	<i>bööti</i>	<i>tjeeli</i>	<i>böökti</i>	<i>jeehti</i>
månnoeh	<i>böötimen</i>	<i>tjeelimen</i>	<i>bööktimen</i>	<i>jeehtimen</i>
dåtnoeh	<i>böötiden</i>	<i>tjeeliden</i>	<i>bööktiden</i>	<i>jeehtiden</i>
dah guaktah	<i>böötigah</i>	<i>tjeeligan</i>	<i>bööktigan</i>	<i>jeehtigan</i>
mijjeh	<i>böötimh</i>	<i>tjeelimh</i>	<i>bööktimh</i>	<i>jeehtimh</i>
dijjeh	<i>böötidh</i>	<i>tjeelidh</i>	<i>bööktidh</i>	<i>jeehtidh</i>
dah	<i>böötin</i>	<i>tjeelin</i>	<i>bööktin</i>	<i>jeehtin</i>

Ulikestavelserverb har en eller tre stavelser i siste takt, og ender på '-idh'. De har ikke omlyd:

ULIKESTAVELSESVARB - preteritum		
Person	saemiestidh	lea
manne	<i>saemiestim</i>	<i>lim</i>
datne	<i>saemiestih</i>	<i>lih</i>
dih̄te	<i>saemiesti</i>	<i>lij</i>
månnoeh	<i>saemiestimen</i>	<i>limen</i>
dåtnoeh	<i>saemiestiden</i>	<i>liden</i>
dah guaktah	<i>saemiestigan</i>	<i>ligan</i>
mijjeh	<i>saemiestimh</i>	<i>limh</i>
dijjeh	<i>saemiestidh</i>	<i>lidh</i>
dah	<i>saemiestin</i>	<i>lin</i>

Oversikt over person- og tall-endinger:

Preteritum	
Person	endelser, både likest. og ulikest. verb
manne	-im
datne	-ih
dih̄te	-i
månnoeh	-imen
dåtnoeh	-iden
dah guaktah	-igan
mijjeh	-imh
dijjeh	-idh
dah	-in

Nektelse

Nektelse består av nektelsesverb og hovedverb i nektelsesform - *im bāetieh* (jeg kommer ikke) eller *idtjim bāetieh* (jeg kom ikke). Bare nektelsesverbet som bøyes i person og tid.

NEKTELSE					
Person	presens	preteritum	imperativ		hovedverb
manne	<i>im</i>	<i>idtjim</i>	<i>ollem</i>	<i>aelliem</i>	<i>bāetieh</i>
datne	<i>ih</i>	<i>idtjih</i>	<i>ollh</i>	<i>aellieh</i>	<i>bāetieh</i>
dihthe	<i>ij</i>	<i>idtji</i>	<i>olles</i>	<i>aellies</i>	<i>bāetieh</i>
mānnoeh	<i>ean</i>	<i>idtjimen</i>	<i>ollen</i>	<i>aellien</i>	<i>bāetieh</i>
dātnoeh	<i>idien</i>	<i>idtjiden</i>	<i>olleden</i>	<i>aelleden</i>	<i>bāetieh</i>
dah guaktah	<i>eakan</i>	<i>idtjigan</i>	<i>olles</i>	<i>aellies</i>	<i>bāetieh</i>
mijjieh	<i>ibie</i>	<i>idtjimh</i>	<i>ollebe</i>	<i>aellebe</i>	<i>bāetieh</i>
dijjieh	<i>idie</i>	<i>idtjidh</i>	<i>olledede</i>	<i>aelledede</i>	<i>bāetieh</i>
dah	<i>eah</i>	<i>idtjin</i>	<i>olles</i>	<i>aellies</i>	<i>bāetieh</i>

Det er to imperativer. 'aellie-' uttrykker forbud eller avvisning: *Aellieh dam vaeltieh!* (Ikke ta den!) og 'olle-' uttrykker advarsel: *Ollem gajtjh!* (Bare jeg ikke faller!)

Hovedverbets nektelsesform					
I	II	III	IV	V	VI
ie-verb	oe-verb	a-verb	e1-verb	e2-verb	e3-verb
bāetedh	laavkodh	guarkedh	bīejedh	govledh	gihtjedh
<i>bāetieh</i>	<i>laavkoeh</i>	<i>guarkah</i>	<i>bīejh</i>	<i>govlh</i>	<i>gihtjh</i>
ulikest: saemiestidh					
<i>saemesth</i>					

Verbenes nektelsesform og 2. person entalls imperativform er like.

Imperativ

Verbets bydeform, f.eks. *'Bāetieh' diekie!* (Kom (du) hit!)

LIKESTAVELSESVORB - imperativ						
	I	II	III	IV	V	VI
	ie-verb	oe-verb	a-verb	e1-verb	e2-verb	e3-verb
Person	bāetedh	laavkodh	guarkedh	bīejedh	govledh	gihtjedh
datne	<i>bāetieh</i>	<i>laavkoeh</i>	<i>guarkah</i>	<i>bīejh</i>	<i>govlh</i>	<i>gihtjh</i>

<i>dåtnoeh</i>	<i>båteden</i>	<i>laavkoden</i>	<i>guarkedn</i>	<i>biejeden</i>	<i>govleden</i>	<i>gihtjeden</i>
<i>dijjeh</i>	<i>båtede</i>	<i>laavkode</i>	<i>guarkede</i>	<i>biejede</i>	<i>govlede</i>	<i>gihtjede</i>

ULIKESTAVELSESVARB - imperativ	
Person	saemiestidh
<i>datne</i>	<i>saemesth</i>
<i>dåtnoeh</i>	<i>saemiestdien</i>
<i>dijjeh</i>	<i>saemiestdie</i>

Verbenes nektelsesform og 2. person entalls imperativform er like.

Perfektum

Perfektum brukes om handlinger som er avsluttet, f.eks.

Manne 'gåårvedamme'. (Jeg har kledd på meg.)

Partisippformen kan brukes sammen med et hjelpeverb for å presisere tid eller for å nekte:

Manne leam 'gåårvedamme'. (Jeg har kledd på meg.)

Manne lim 'gåårvedamme'. (Jeg hadde kledd på meg.)

Im leah 'gåårvedamme'. (Jeg har ikke kledd på meg.)

Im lim 'gåårvedamme'. (Jeg hadde ikke kledd på meg.)

Partisippendelsen er for likestavelserverb '-me', og stammevokalen veksler til 'e'. Verbgruppe I og II får omlyd. Ulikestavelserverb får endingen '-amme'.

Perfektum partisipp - omlyd er markert med grått					
I	II	III	IV	V	VI
ie-verb	oe-verb	a-verb	e1-verb	e2-verb	e3-verb
båtedh	laavkodh	guarkedh	biejedh	govledh	gihtjedh
<i>båateme</i>	<i>lååvkeme</i>	<i>guarkeme</i>	<i>biejeme</i>	<i>govleme</i>	<i>gihtjeme</i>
ulikest: saemiestidh					
<i>saemiestamme</i>					

Gerundium (tilstandsform)

Gerundium brukes sammen med hjelpeverbet 'lea', men hjelpeverbet kan utelates når det ellers går fram av setninga hvem som er subjektet. Formen uttrykker at handlingen er i gang, og kan ofte oversettes til "holder på med å": *Niejte daelie tjaelieminie*. (Jenta holder nå på å skrive.) Ofte uttrykker formen hva som er i gang, når noe skjer: *Manne lim 'årieminie', goh tjidtjie bööti*. (Jeg sov da mor kom.)

Gerundiumendingen er '-minie', ulikestavelsesverb får endingen '-eminie'.

Gerundiumform					
I	II	III	IV	V	VI
ie-verb	oe-verb	a-verb	e1-verb	e2-verb	e3-verb
båtedh	laavkodh	guarkedh	biejedh	govledh	gihtjedh
<i>båtieminie</i>	<i>laavkoeminie</i>	<i>guarkaminie</i>	<i>biejeminie</i>	<i>govleminie</i>	<i>gihtjeminie</i>
ulikest: saemiesticdh					
<i>saemesteminie</i>					

Verbgenitiv

Verbgenitiv uttrykker på hvilken måte noe skjer, f.eks. *Aehtjie bööti 'vaedtsien'*. (Far kom gående.) Det kan knyttes bestemmelsen *akten* til: *Aehtjie båata 'akten vaedtsien'*. (Far kommer stadig gående.)

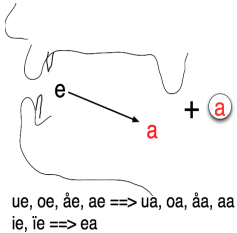
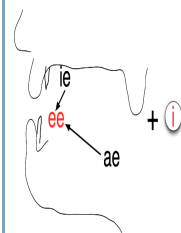
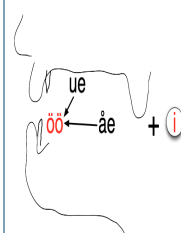
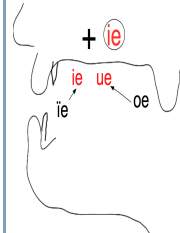
Endingen er '-n', ulikestavelsesverb får endingen '-en'.

Verbgenitiv					
I	II	III	IV	V	VI
ie-verb	oe-verb	a-verb	e1-verb	e2-verb	e3-verb
båtedh	laavkodh	guarkedh	biejedh	govledh	gihtjedh
<i>båtien</i>	<i>laavkoen</i>	<i>guarkan</i>	<i>biejen</i>	<i>govlen</i>	<i>gihtjen</i>
ulikest: saemiesticdh					
<i>saemesten</i>					

Omlyd

Omlyd er et resultat av at stammevokalen (vokalen i den trykklette stavelsen i siste takt) påvirker rotvokalen (vokalen i trykk tung stavelse i siste takt). Det er tre ulike omlydstyper: ie-omlyd, i-omlyd og a-omlyd.

 <p>ue, oe, åe, æe => uå, oa, åå, aa ie, ie => ea</p>			
For a-omlyd vil stammevokalen a , som er en lav vokal, føre til at rotvokalen blir lavere.	i-omlyd av urunda diftonger ie, æe vil føre til fremre urunda ee .	i-omlyd av runda diftonger ue, åe vil føre til fremre urunda öö .	ie-omlyd av lave vokaler ie, oe fører til høye og fremre ie, ue .

Omlyd i verb

I likestavelsesverb vil stammevokalen (vokalen i den trykklette stavelsen i siste takt) påvirke rotvokalen (vokalen i trykk tung stavelse i siste takt). Disse reglene er generelle og gjelder på tvers av verbgrupper. Det er tre ulike omlydstyper: ie-omlyd, i-omlyd og a-omlyd. I tabellen nedenfor betyr "=" at rotvokalen **ikke får omlyd**. Tom rute betyr at kombinasjonen **ikke eksisterer**.

OMLYD I LIKESTAVELSESVORB med infinitiv -edh					
rotvokal foran -e-	rotvokal foran -a-	rotvokal foran -ie-	rotvokal foran -i-	eksempel	kommentar
ae	aa	=	ee	<i>maehtedh - maahta - maehtien - meehti</i>	
åe	åå	=	öö	<i>båtedh - bääta - båetien - bööti</i>	
oe	ua	ue		<i>tjoejkedh - tjuajka - tjuejkien</i>	

ue	ua	=	öö	<i>vuejedh - vuaja - vuejien - vööji</i>	
ie	ea	=	ee	<i>jiehtedh - jeahta - jiehtien - jeehti</i>	
ie	ea	ie		<i>biejedh - beaja - biejien</i>	
aa	=	ae		<i>gaavnedh - gaavna - gaevnien</i>	
åa	=	åe		<i>råakedh - råaka - rækien</i>	
ï	æ	i		<i>bissedh - bæsssa - bissien</i>	
u	å	=	=	<i>utnedh - åtna - utnien - utni</i>	
o	å	u		<i>lohkedh - lâhka - luhkien</i>	Ikke vgr. V (passiv ?)
i	æ	=		<i>bissedh - bæsssa - bissien</i>	Ikke vgr. VI
a	=	e		<i>barkedh - barka - berkien</i>	Ikke vgr. III
e	a	=		<i>vedtedh - vadta - vedtien</i>	unntak: <i>edtjedh</i>

<p>A vowel diagram showing the glide of the vowel 'e' (circled with a plus sign) to 'yö' and 'åå'. The diagram shows the vowel 'e' moving towards the front and high positions of the vowel space, with arrows pointing to 'yö' and 'åå'. Below 'yö' is 'ea' and below 'åå' is 'aa'.</p>	<p>A vowel diagram showing the glide of the vowel 'e' (circled with a plus sign) to 'y' and 'å'. The diagram shows the vowel 'e' moving towards the front and high positions of the vowel space, with arrows pointing to 'y' and 'å'. Below 'y' is 'æ' and below 'å' is 'a'.</p>
For e-omlyd vil stammevokalen a , som er en midtre vokal, føre til at rotvokalen blir høyere.	For e-omlyd vil stammevokalen a , som er en midtre vokal, føre til at rotvokalen blir høyere.

Følgende rotvokaler har ikke omlyd: *öö, ee, ua, yö, ea, y*

OMLYD I LIKESTAVELSESVORB med infinitiv -odh		
rotvokal foran 'o'	rotvokal foran 'a'/'e'	eksempel

aa	åå	<i>laavkodh - lååvke</i>
ea	yö	<i>veasodh - vyöse</i>
åa	åå	<i>dåarjodh - dåårje</i>
a	o	<i>abrodh - obre</i>
æ	y	<i>dængkodh - dyngke</i>
å	o	<i>dåvvodh - dovve</i>

Perfektum partisipp har omlyd for verbgruppe I og II. Verbgruppene følger tabellene ovenfor for stammevokal a.

Omlyd i substantiv

Det er omlyd i første stavelse når 'ie' skifter til 'a' i andre stavelse i illativ entall.

OMLYD I LIKESTAVELSESSUBSTANTIV som ender på '-ie'		
rotvokal foran 'ie'	rotvokal foran 'a'	eksempel
ue	ua	<i>buertie - buartan</i>
åe	åå	<i>gåetie - gåatan</i>
ae	aa	<i>aegtjie - aagtjan</i>
u	å	<i>buvrie - båvran</i>
ie	ea	<i>miesie - measan</i>
e	a	<i>betnie - batnan</i>
i	æ	<i>tjictjie - tjædtjan</i>

Omlyd i adjektiv

Adjektiv kan bøyes i kasus og numerus, som substantiv, og har i tilfelle samme omlydsmønster som substantiv. Slik bøying er ikke så vanlig i sørsamisk.

Ei gruppe adjektiv har attributtform og predikativform på *-ies* og *-ehke* (fordelt litt ulikt fra adjektiv til adjektiv. Hvis adjektivenes har slik formveksling har rotvokalen omlyd når stammevokalen skifter fra *-ie* til mørk *e*.

Eksempel er *tjevties - tjoztehke*, *liehties - lyöhtehke*, *gaertjies - gåårtjehke*.

Konjunksjoner og subjunksjoner

Konjunksjoner er ord som binder sammen ledd av samme type:

Laara 'jih' Piere gujht jirreden båetiejægan.

(Laara og Piere kommer nok i morgen.)

Manne aadtjegg aahka 'gon' aajjan luvnie vearamme.

(Jeg har nettopp vært hos bestemor og bestefar.)

Im manne gueliem lyjhkh, 'mohte' bearkoe lea njaelkie.

(Jeg liker ikke fisk, men kjøtt er godt.)

Den norske konjunksjonen 'eller' kan uttrykkes på to forskjellige måter. I spørsmål brukes *vuj*. Ellers brukes *jallh*:

Mijjeh vihth tjaktjese 'jallh' tjaktjedaalvan gaavnedibie.

(Vi treffes igjen til høsten eller høstvinteren.)

Sijhth löövjem 'vuj' prihtjegem jovkedh?

(Vil du drikke te eller kaffe?)

Subjunksjoner knytter bisetningen til hovedsetningen:

'Jis' datne vualkah, dellie hov manne aaj vualkam.

(Hvis du drar, da drar jeg også.)

'Gosse' datne bäärasåbpoe, dellie datne aaj åadtjoeh meatan årrodh.

(Når du blir eldre, så får du også være med.)

Manne sijhtem Egyptese vuelkedh 'ihke' dusnie dan jijnjem vuartasjidh.

(Jeg vil reise til Egypt fordi det er så mye å se der.)

Biejje eensilaakan bæakta 'jalhts' ennje ajve njoktje.

(Solen varmer skikkelig, selv om det bare er mars ennå.)

Noen konjunksjoner og subjunksjoner blir uttrykt på ulike måter på norsk, f.eks. *goh*, som kan bety både 'da', 'som' og 'enn'.

'Goh' faahkajim, dellie måjhtajim manne lim niekedamme.

(Da jeg våknet, så husket jeg at jeg hadde drømt.)

Im leah manne seamma båeries 'goh' datne.

(Jeg er ikke like gammel som deg.)

Laara sagki stuerebe 'goh' dihte.

(Laara er mye større enn han.)

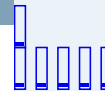
Subjunksjonen *goh* kan også kombineres med adverb og postposisjonsuttrykk:

Dillie 'goh' aahka lij onne... (Da bestemor var liten...)

Tjoerimh dan guhkiem vuertedh aarebi 'goh' dah guessieh böötin.

(Vi måtte vente så lenge før gjestene kom.)

I setninger som *Ih 'goh' datne dam govleme?* (Har du ikke hørt det?), med nektingsverb + *goh*, er *goh* en partikkel.

Pre- og postposisjoner

Post- og preposisjoner er forholdsord som har som funksjon å lokalisere gjenstander og begivenheter i rom og tid. De er forholdsord som står til **substantivfraser** (f.eks. substantiv eller pronomen), og som sammen med disse danner **adverbial**. Postposisjoner står etter substantivfrasen (etterstilling) og preposisjoner står foran substantivfrasen (foranstilling).

Til en postposisjoner står substantivfrasen i genitiv, mens preposisjoner som regel har substantivfrasen i objektskasus (akkusativ entall og flertall eller nominativ flertall), eller sjeldnere i nominativ entall.

De fleste forholdsord i sørsamisk er postposisjoner. Eksempler på slike er *sisnie* og *bealesne*. De står etter hovedordet, som står i genitiv, f.eks. *voessen sisnie* (inne i sekken) og *mov bealesne* (ved siden av meg).

Post- og preposisjonene kan selv ha flere eller færre kasusformer, og danne egne miniparadigmer, f.eks. illativ, inessiv og elativ form, f.eks. *sijse* (inn i), *sisnie* (inne i) og *sistie* (ut fra).

Eksempelsetninger:

Biejh guksiem voessen 'sijse'! (Putt trekoppen i sekken.)

Prïhtjhgiebnie lea voessen 'sisnie'. (Kaffekjelen er i sekken.)

Vaeltieh tråajjoem voessen 'sistie'! (Ta genseren ut av sekken.)

Noen forholdsord kan nyttes både som postposisjon og som preposisjon. Et eksempel er *bijre* som brukt som postposisjon har hovedordet i genitiv, f.eks. *vearelden bijre* (om været), og brukt som preposisjon med hovedordet i akkusativ, f.eks. *bijre gåetiem* (rundt huset),

med substantivfrasen i nominativ flertall *bijre dah gåetieh* (rundt husene).

Eksempelsetninger:

Dah vearelden 'bijre' soptsestin. (De snakket om været.)

Skoedtje barre 'bijre' gåetiem. (Valpen er bare rundt huset.)

Bienje 'bijre' dah gåetieh. (Hunden er rundt husene.)

Aellieh mov 'bijre' soptsesth! (Ikke snakk om meg!)

Ij leah aelhie dan 'bijre' soptsestidh. (Det er ikke lett å snakke om det.)

Daate gærja lea sjædtoej 'bijre'. (Denne boka er om vekster.)

Sara 'bijre' dam gåetiem veedtsi. (Sara går rundt huset.)

Maanah lin 'bijre' dah moerh vaarreminie. (Ungene holdt på å springe rundt de trærne.)

Bovtsh lin 'bijre' dah gåetieh. (Reinen var rundt de gammene.)

Stedsbetydning, tidsbetydning og abstrakt betydning

Post- og preposisjoner har som oftest steds- eller tidsbetydning, men de kan også ha andre og mer abstrakte betydninger. Enkelte post- og preposisjoner kan ha både steds- eller tidsbetydning og abstrakt betydning, mens andre igjen bare har én betydning. *gåajkoe* (til) har bare stedsbetydning, f.eks. *tjijtjen gåajkoe* (til mor). *mænngan* (etter) har som regel tidsbetydning, f.eks. *jávli mænngan* (etter jul). *vööste* har både steds- og tidsbetydning. Når ordet brukes om sted, så har det gjerne betydningen 'mot', f.eks. *biejjien vööste* (mot solen). Når ordet brukes om tid, har det gjerne betydningen 'hen imot', f.eks. *iehkeden vööste* (hen imot kvelden). *mietie* har både stedsbetydning og abstrakt betydning. Når ordet brukes om sted, så har det

gjærne betydningen 'langs etter', f.eks. *baalkan mietie* (langs etter stien). I abstrakt betydning kan man oversette det med 'etter' eller 'i følge', f.eks. *mov mielen mietie* (etter min mening). *gaavhtan* (på grunn av) har kun abstrakt betydning, f.eks. *dan gaavhtan* (på grunn av det).

Eksempelsetninger:

Maana tijdtjeben 'gåajkoe' veedtsi. (Barnet gikk til sin mor.)

Jåvli 'mænngan' dah biejjieh guhkebh sjidtieh. (Etter jul (juledagene) blir dagene lengre.)

Ij leah hijven tjelmide biejjien 'vööste' vuartasjidh. (Det er ikke bra for øynene å se mot solen.)

Lehkeden 'vööste' bijvelåbpoe sjidti. (Hen imot kvelden ble det mildere.)

Dihthe baalkan 'mietie' vaadtsa. (Han/ hun går langs stien.)

Mov mielen 'mietie' dihthe stoerre dåeriesmoere. (Etter min mening er det et stort problem.)

Dan 'gaavhtan' geerve. (Av den grunn er det vanskelig.)

Stedsbetydning

Post- og preposisjonene kan selv ha flere eller færre kasusformer. Stedsbetydning kan deles inn i tilsteds-, påsteds- og frastedsbetydning, samt betydningen 'langs en strekning'. Noen post- og preposisjoner har forskjellige former for hver betydning. Tilstedsbetydning uttrykkes med illativ, påstedsbetydning med inessiv og frastedsbetydning med elativ, mens strekning uttrykkes i akkusativ form. Et eksempel på dette er *bealese, bealesne, bealeste, bealam* (ved siden av). Eksempelsetninger:

Laara gierkien 'bealese' tjihkede. (Laara setter seg (til) ved siden av steinen).

Dihthe gierkien 'bealesne' tjahkesjeminie. (Han sitter ved siden av steinen).

Gierkien 'bealeste' tjuedtjele. (Han står opp (fra) ved siden av steinen.)

Maanetje gierkien 'duakan' tjiekede. (Barnet gjemmer seg (til) bak stenen.)

Læjsa mov 'duekesne'. (Læjsa er bak meg.)

Biejje balven 'duekeste' jijhti. (Sola steg opp fra bakom skyen.)

Laara dan stoerre gåetien 'duekiem' veedtsi. (Laara gikk bak (langsetter) det store huset.)

Postposisjonene kan også danne sammensatte ord:

Dihthe johkebealam vaadtsije. (Han går i vei langs etter elvebredden.)

Andre postposisjoner har bare én form, som kan ha flere betydninger. Da må man se på sammenhengen i setningen for å finne ut hvilken betydning den står i. Man kan for eksempel se på verbet om det krever påfyll med tilsteds- eller påstedsbetydning. Et eksempel er baalte (ved siden av). Eksempelsetninger:

Tjihkedh mov 'baalte'! (Tilstedsbetydning: Sett deg ved siden av meg!)

Dihthe mov 'baalte' tjahkesjeminie.

(Påstedsbetydning: Han sitter ved siden av meg.)

Treavkah viedtjen 'vööste' tjåadtjoeh. (Skiene står mot veggen.)

Manne treavkide viedtjen 'vööste' biejem. (Jeg setter skiene mot veggen.)

Tjöödtjehth oksen 'uvte'! (Stopp foran døra!)

Sara mov 'uvte' tjåadtjoeminie. (Sara står foran meg.)

Det finnes også postposisjoner med kun én form og én betydning. Dette gjelder f.eks. *boeith* (rett ovenfor) og *baaktoe* (om, via). Eksempel:

Manne bovren 'baaktoe' vaadtsam. (Jeg går via butikken).

Dah mijjen 'boeith' årroeminie. (De bor rett ovenfor oss.)

Tjihkedh mov 'baalte'! (Sett deg ved siden av meg!)

Baaterh mov bijlen 'åvteste'! (Flytt deg ut av veien for bilen min!)

Gæjhtoe daan biejjien 'åvteste'. (Takk for i dag.)

Man 'åvteste' dan vaenie beapmoeh? (Hvorfor er det så lite mat?)

Doj jaevriej 'gaskem' veedtsimh. (Vi gikk mellom de sjøende der borte)

Tjihkedh monnen 'gaskese'. (Sett deg mellom oss.)

Buerie sijje gåetien jih buvrien 'gaskesne'. (Det er god plass mellom gamma og buret.)

Manne tuhtjem luste aahkan 'lunnie' årroddh. (Jeg synes det er arti å være hos bestemor.)

Gåessie Krihken 'luvhtie' vaadtsijh? (Når begynner du å gå i fra Krihke?)

Biejh dam buertien 'nille'. (Legg det oppå bordet.)

Vaedtsieh don vaartoen 'dubpelen'. (Gå bortenfor det der fjellet.)

'Dubpielisnie' doh vaerieh mijjen suehpedslaante. (Bortenfor de der fjellene er vårt kalvingsland.)

Tåamma lij dueljien 'nelnie' tjahkan. (Tåamma satt på reinskinnet.)

Oversikt over noen postposisjoner med stedsbetydning i flere former:

Oversikt over postposisjoner med flere former			
Tilsteds	Påsteds	Frasteds	Strekning

<i>gåajkoe</i> (til, hen til)	<i>luvnie</i> (hos, ved)	<i>luvhtie</i> (fra)	
<i>sijse</i> (inn i)	<i>sisnie</i> (inne i, i)	<i>sistie</i> (ut fra, ut av)	
<i>nille</i> (opp på)	<i>nelnie</i> (oppe på, på)	<i>nelhtie</i> (ned fra)	
<i>nualan</i> (inn under)	<i>nuelesne</i> (under)	<i>nelhtie</i> (fra under)	<i>nueliem</i> (langs under)
<i>uvte</i> (fremfor, foran; ut i)	<i>åvtesne</i> (foran, i veien for)	<i>åvteste</i> (fra foran, ut av veien for)	<i>åvtem</i> (langs foran; i veien for)
<i>duakan</i> (til bak)	<i>duekesne</i> (bak)	<i>duekeste</i> (fra bak)	<i>duekiem</i> (langs, forbi bak)
<i>giske</i> (inn mellom) postpos?	<i>gaskesne</i> (mellom; midt på)	<i>gaskeste</i> (fra mellom)	<i>gaskem</i> (langs mellom)
<i>bealese</i> (til ved siden av, bort til)	<i>bealesne</i> (ved siden av, hos)	<i>bealeste</i> (fra hos, fra nærheten av)	<i>bealam</i> (stammeform) f.eks. johkebealam (langs elven)

Oversikt over noen postposisjoner med stedsbetydning og med kun én form er:

vööste, vuestie (mot)

aatsolen (over, henover)

baaktoe (ved, om, via)

Ord som er både post- og preposisjoner

De fleste forholdsord på sørsamisk er postposisjoner, men en del forholdsord nyttes både som postposisjon og som preposisjon. Brukt som postposisjon som regel med substantivfrasen i genitiv, og brukt som preposisjon som oftest med substantivfrasen i objektskasus (akkusativ entall og flertall, eller nominativ flertall).

Oversikt over noen post- og preposisjoner:

bijre (som postposisjon: om, som preposisjon: rundt)

gaskoeh (midt på, midt i)

tjirrh (gjennom)

rastah (tvers over)

dåaresth (tvers over, på tvers av)

aalkesth (langs etter)

mietie (langs etter, etter)

baalte (ved siden av, forbi)

lihke (nær, ved)

boeeth (rett overfor, rett imot)

I tillegg kommer avledninger av flere forholdsord med endelse '-le' i flere former av stedsbetydning, som kan nyttes både som post- og preposisjoner, f.eks. *mov noerhtelen* ((til) nordenfor meg), *dov årjelisnie* (sønnefor deg), jamfør oversikten nedenfor. Disse kan ha substantivfrasen i genitiv også som preposisjon, f.eks. *noerhtelen mov*.

Oversikt over postposisjoner med flere former			
Tilsteds	Påsteds	Frasteds	Strekning
<i>åvtelen</i> (til foran, fremover; før (om tid))	<i>åvtelisnie</i> (foran, lengre fremme)	<i>åvtelistie</i> (forfra, fra lengre fremme)	<i>åvteli</i> (før flere (om tid))
<i>minngelen</i> (til bakenfor, til lengre bak, etter)	<i>minngielisnie</i> (bakenfor, lengre bak, etter)	<i>minngielistie</i> (bakfra, fra lengre bak, etter)	<i>minngeli</i> (bakenfor flere)
<i>bijjelen</i> (over, til ovenfor)	<i>bijjelisnie</i> (ovenfor, høyere oppe enn)	<i>bijjelistie</i> (fra ovenfor, fra høyere oppe enn)	<i>bijjeli</i> (ovenfor flere)
<i>vuelelen</i> (under, til nedenfor)	<i>vuelielisnie</i> (nedenfor)	<i>vuelielistie</i> (fra nedenfor)	<i>vueleli</i> (nedenfor flere)
<i>noerhtelen</i> (til nordafor, til nord om)	<i>noerhtelisnie</i> (lenger i nord)	<i>noerhtelistie</i> (lenger nordfra, fra nordafor, nordfra)	<i>noerhteli</i> (nordafor (flere steder))
<i>årjelen</i> (til sønnefor)	<i>årjelisnie</i> (sønnefor)	<i>årjelistie</i> (fra sønnefor, lenger sør fra)	<i>årjeli</i> (sønnefor (flere steder))
<i>sisnjelen</i> (til innenfor, til innsiden)	<i>sisnjelisnie</i> (innenfor, på innsiden)	<i>sisnjelistie</i> (fra innenfor, fra innsiden)	<i>sisnjeli</i> (innenfor flere)
<i>ålkolen</i> (til utenfor, til utsiden)	<i>ålkoelisnie</i> (utenfor, på utsiden)	<i>ålkoelistie</i> (fra utenfor, fra utsiden)	<i>ålkoli</i> (utenfor flere)

Tidsbetydning

Flere post- og preposisjoner med stedsbetydning, kan også brukes om tidsforhold. De vanligste post- og preposisjoner med tidsbetydning er *åvtelen* og *åvteli* (før), *bijjelen* og *bijjeli* (over, etter), *vööste* (hen imot), *mænngan* (etter, etterpå), *minngelen* (etterpå, senere). For å nevne flere; *gaskoeh* (midt i), *aalkoelisnie* (i begynnelsen), *aalkoelistie* (fra begynnelsen). Noen eksempelsetninger:

Tsáahka lea luhkie minudth 'åvtelen' vijhte. (Klokka er ti minutter på (før) fem)

Jávli 'åvteli' fuehpie sjædta. (Før jul (juledagene; genitiv flertall) blir det travelt.)

Aanta bööti mov 'bijjelen'. (Aanta kom før meg).

Göökte bijjeh dan 'minngelen' dah guaktah vöökigan. (To dager senere reiste de to.)

Gijredaelvien 'vööste' buerebe sjïdti. (Mot vårvinteren ble det bedre.)

Dihthe hieljen 'mænngan' vualka. (Han drar etter helgen.)

Mijjeh aelkebe juhtedh daan asken 'gaskoeh'. (Vi begynner å flytte midt i denne måneden.)

Sammensetninger

Postposisjonene *bealan*, *bielesne*, *bieleste* og *geatjan*, *gietjesne*, *gietjeste* kombineres med andre ord og danner nye pre-/postposisjoner, som f.eks *bijjebielesne* (på oversiden), *vueliebielesne* (på nersiden), *minngiebielesne* (på baksiden), *åvtebielesne* (på framsiden), *vueliegietjesne* (på nerenden). Disse kan også kombineres med himmelretninger, f.eks *åarjelbielesne* (på sørsiden), *noerhtegietjesne* (på den nordligste enden).

Mijjen gåetie lea geajnoen 'bijjebielesne'. (Huset vårt er på oversiden av veien.)

Boelten 'åarjelbielesne' hijven gåatome. (På sørsiden av lia er det fint beite.)

Tjaebpies guvvie gærjan 'åvtebielesne'. (Det er et fint bilde på framsiden av boka.)

Låavthgåetiem jaevrien 'noerhtebealan' tseekin. (De satte opp lavvoen på nordsiden av vannet.)

Mijjeh gåatan båetebe daan våhkoen 'minngiegietjesne'. (Vi kommer hjem på slutten av denne uka.)

Jaevrien 'noerhtegietjesne' hijven gööleme. (På nordenden av vannet er det godt fiske.)

Datne tjoeverh jaevrien 'noerhtegeatjan' sovkedh. (Du må ro til nordenden av vannet.)

Andre pre- og postposisjoner med stedsbetydning er *rastah, dåaresth, aalkesth, mietie, tjirrh*.

Gosse edtjin gåatan, dellie tjoerin jeanoen 'rastah'. (Når de skulle hjem, måtte de over en elv)

Manne leam 'dåaresth' Nöörjem tjoekeme. (Jeg har rent på ski tvers over Norge.)

Mijjeh tjaetsien 'mietie' vuelkebe. (Vi drar etter vann.)

Mov mielen 'mietie' rööpses tjaebpebe klaerie goh viskes. (Etter min mening er rød en penere farge enn gul.)

Tjengkere klaasen 'tjirrh' bööti. (Ballen kom igjennom vinduet)

Annen betydning

Noen post- og preposisjoner har annen betydning i tillegg til steds- eller tidsbetydning, f.eks. *bijre* (omkring/ om, angående) og *åvteste* (fra forsan/ i stedet for; for) og *mietie* (langs etter/ etter, ifølge). Andre har verken tids- eller stedsbetydning. Dette gjelder for eksempel *diehre* og *gaavhtan*, som kan oversettes med “på grunn av”, “for - skyld ” og “i anledning av”. Noen eksempelsetninger:

Gærja båtsoejielemen 'bijre'. (Boka handler om reindrifslivet.)

Dan 'bijre' im leah aarebi ussjedamme. (På det har jeg ikke tenkt før).

Dan 'åvteste' im daejrieh. (På grunn av det vet jeg ikke.)

Gæjhtoe viehkien 'åvteste'. (Takk for hjelpen.)

Dihthe dov 'åvteste' båata. (Han kommer i stedet for deg.)

Båeries vuekien 'mietie' tjuara buarastehtedh. (I følge gammel skikk så må man håndhilse.)

Dah tjåanghkoen 'diëhre' böötin. (De kom på grunn av møtet.)

Barre lusten 'gaavhtan' lij dihte. (Det var bare for moro skyld.)

Daan 'gaavhtan' idtji dam sijhth. (Av denne grunn ville han ikke det.)

Ij gujht mov 'gaavhtan' dam daarpesjh darjodh. (Du trenger da ikke å gjøre det på grunn av meg.)

Manne tjoerem daaroestidh dan 'diëhre' im manne åarjelsaemien maehtieh. (Jeg må snakke norsk av den grunn at jeg ikke kan sørsamisk.)

Dan 'bijjelen' bearkedem. (Jeg greier meg uten han.)

Dihthe tjuajka 'bielelen' klaahkam. (Hun renner på ski uten skistaven.)

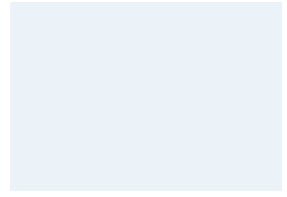
Ih åadtjoeh mov 'bielelen' vaedtsedh! (Du får ikke gå uten meg!)

Daelie Sara lea 'namhtah' voessem. (Sara er uten sekk nå.)

Manne leam 'namhtah' beapmoeh. (Jeg er uten mat.)

Im buektehth mov leaksoeh darjodh gærjan 'namhtah'. (Jeg greier ikke å gjøre leksene mine

uten boka.)

Adverb

Adverb er ord som forteller hvor, når og hvordan ei **handling** inntreffer

Formelt sett er et **adverb** definert som et ord som modifierer **verbet** i setninga. De fleste adverb er ubøyelige, men noen adverb har små bøyingsparadigmer.

Stedsadverb

Stedsadverb forteller hvor ei handling inntreffer. Disse kan ha små bøyingsparadigmer, slik at man blant annet kan skille mellom "hvor til", "hvor", "hvor fra" og "hvilken vei/på hvilken del".

Noen stedsadverb har flere former			
Tilsteds	Påsteds	Frasteds	Strekning
<i>bæjjese</i> (opp)	<i>bijjene</i> (oppe)	<i>bijjede</i> (ovenfra)	<i>bijjege</i> (oventil, langs øvre kant)
<i>våålese</i> (ned)	<i>vuelnie</i> (nede)	<i>vuelhtie</i> (nedenfra)	<i>vuelege</i> (nedentil, langs nedre kant)
<i>noerhtese</i>	<i>noerhtene</i>	<i>noerhtede</i>	<i>noerhtege</i>
<i>jallese</i>	<i>jillene</i>	<i>jillede</i>	<i>jillege</i>
<i>loksese</i>	<i>lumlene</i>	<i>lumlade</i>	<i>lumlage</i>
<i>åarjese</i>	<i>åarjene</i>	<i>åarjede</i>	<i>åarjege</i>
<i>låvlese</i>	<i>lumlene</i>	<i>lumlade</i>	<i>lumlage</i>
<i>olkese</i>	<i>ålkone</i>	<i>ålkode</i>	
			<i>daagkoe</i>
Spørreadverbet for 'hvor' har også slike former:			
<i>gåabph</i>	<i>gusnie</i>	<i>gubpede</i>	<i>gogkoe</i>

Spørreadverbet blir satt først i setninga, som på norsk. Til forskjell fra norsk forblir resten av setninga uforandra. Der vi på norsk ville ha sagt "hvor er hun" heter det på sørsamisk *gusnie dihte lea?* (bokstavlig "Hvor hun er?"):

'Gåabph' *edtjh?* (Hvor skal du?)

'Gusnie' *dihte lea?* (Hvor er hun)

'Gubpede' bāatah? (Hvor kommer du fra?)
'Gogkoe' datne vaadtseme (Langs hva går du?)
'Gåabpelen' vööłki? (I hvilken av de to retningene dro hun?)

Andre adverb kan bli plassert først i setninga, foran verbet, eller hvis setninga inneholder flere verb, etter det første verbet. Står adverbet først i setninga markerer det fokus på adverbet.

'Dogkoe' vööłki. (Den dro i den retningen.)
Duvlie 'dogkoe' vaadtsa. (Se, der borte går han.)
Båetieh 'diekie'! (Kom hit!)
Båatam 'dagkoe' 'gogkoe' datne vaadtseme. (Jeg kommer her hvor du har gått.)
Dihthe 'gåhkese' vööłki. (Den dro langt av sted.)

Egne stedsadverb relaterer handlingen til "ute" vs. "inne". Der norsk skiller mellom retningene "ut" og "ute", har sørsamisk også egne ord som markerer "fra":

Vaedtsieh 'olkese'! (Gå ut!)
Maana 'ålkede' bāata. (Barnet kommer utenfra.)

Andre stedsadverb:

Edtjeh 'åvtene' tjahkasjidh? (Skal du sitte foran?)
Gosse edtja jaarjel-saemien gjielem 'åvtese' lutnjedh. (Når skal det sørsamiske språket føres fremover?)
Tjelmieh vååjnoeh 'dohkh diekie' juhtieh. (Øynene beveger seg fram og tilbake.)

Tidsadverb

Tidsadverb forteller når en handling inntreffer. Eksempler er ord som *daelie, dellie, jååktan, jirreden*.

Tidsadverb kan også være avledet, f.eks. av navnene for årstidene, *daelvege, gjjrege, giesege, tjaktjege*.

Noen tidsadverb med flere former		
Til tidspunkt	Da, på tidspunkt	Fra tidspunkt og framover
<i>jååktatjistie</i>	<i>jååktan</i>	<i>jååktatjasse</i>
<i>jirriedistie</i>	<i>jirreden</i>	<i>jirriedasse</i>
<i>dæjmatjistie</i>	<i>dæjman</i>	<i>dæjmatjasse</i>

Eksempelsetninger:

'Dæjman' jijnjh muerjeh. (I fjor var det mye bær.)

'Jirreden' gujht buaredh. (I morgen er det nok finvær.)

Vuertieh 'jirriedasse'. (Vent til i morgen.)

Her er flere eksempler på tidsadverb. Spørrende tidsadverb står først i setninga.

'Gåessie' busse jåhta? (Når går bussen?)

Idtjimh maehtieh mejnie aelkedh 'aarebi' goh budsjedte lij riejries. (Vi kunne ikke begynne å arbeide med noe før budsjettet var ferdig.)

Dihthe lij 'aarebi' voenen skuvlesne barkeme. (Tidligere arbeidet han i skolen.)

Stoerre guelieh 'daamtaj' baenijste dabranieh. (Store fisker setter seg ofte fast med tennene.)

'Dallah' akte guelie v'inhstese båata. (Det kom en fisk i båten med en gang.)

'Muvhtene' åadtjoejibie govledh ahte... (Noen ganger får vi høre at ...)

Daate tjaktjedaelvie, 'raakth' jåvli åvtelen. (Det var på høstvinteren, straks før jul.)

På sørsamisk er ordet for 'aldri' ikke et eget adverb, det uttrykkes derimot med nektelsesverb + 'gossege' eller 'gåessie':

'Im gåessie' satnem råakeme. (Henne har jeg aldri truffet før.)

'Ih gåessie' mannine soptsesth. (Du snakker aldri med meg.)

'Ibie gåessie' dam vuajneme. (Det har vi aldri sett.)

Måtesadverb

Måteadverb forteller hvordan en handling utføres eller hvordan noe skjer. Sørsamisk har et spørreadverb, *guktie*, som kan oversettes med 'hvordan'. Svaret kan inneholde for eksempel ordene *nimhtie numhtegh*, som kan oversettes med 'slik'. Flere eksempler:

Å ja, 'nimhtie'. (Å ja, sånn.)

Jih 'numhtegh' frurkehte olkese. (På den måten fløy den ut.)

'Snaebpie' doegkoe vaedtsedh. (Det er raskt å gå der.)

'Soejmetji' aalkam tjööledh dam onne gualetjem. (Forsiktig begynner jeg å sløye den lille fisken.)

Dihthe 'varki' bääata vaedtsien. (Hun kommer gående fort.)

'Guktie' datnine? (Hvordan går det med deg?)

Man kan også lage måteadverb av adjektiv. Av adjektivet *buerie* får vi adverbet *buerielaakan*, og tilsvarende for andre adjektiv.

Daaletje almetje buerielaakan jeala. (Nåtidens menneske lever godt.)

Im maehtieh 'tjaebpieslaakan' tjaeledh. (Jeg kan ikke å skrive fint.)

Datne hov væjkeleslaakan barkeme. (Du har jobbet på en forstandig måte.)

'joekoenlaakan' voerehke årrodh (på en særdeles måte være bevisst.)

Gradsadverb

Adverb kan også uttrykke grad. Gradsadverb står til et adjektiv eller adverb. Dette er ord som for eksempel *sagki*, *eevre* og *faagkan*.

'naa' stoerre (temmelig stor)

Laara 'sagki' båarasåbpoe Aanneste. (Laara er meget eldre enn Anne.)

'seamma' båeries manneste (like gammel som jeg)

Gaeptie 'ååpsen' åenehks. (Kofta er altfor kort.)

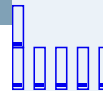
Gaeptie 'faagkan' åenehks. (Kofta er litt for kort.)

'Eevre' reaktoe! (Helt riktig!)

Onnevielle lea 'jallan' göökten jaepien båeries.

(Lillebror er knapt to år gammel.)

Measetje 'mahte' raajkan dabrani. (Den lille reinkalven bar nesten fast i hullet.)

Partikler

Partikler er ubøyelige småord som modifierer setninga. De skiller seg fra adverb ved at de modifierer setninga, eller en vilkårlig del av den, og ikke verbet. Karakteristisk for partiklene er også at de er knyttet til spesielle posisjoner i setninga, mens adverbene kan stå i ulike posisjoner.

Mange partikler har ulik betydning, alt etter hvilken sammenheng de brukes i.

Partikler som står som andre ledd i setninga

Noen partikler står som andre ledd i setninga, de kalles Wackernagel-partikler.

maa (vel, sannelig, jo visst)

Datne 'maa' væjkeles åådtjedæjja. (Du er sannelig en flink lassokaster.)

Dellie 'maa' manne riejries! (Endelig er jeg ferdig!)

Nov 'maa' dam maehtien darjodh. (Jo visst kan vi gjøre det.)

hov (jo, så visst)

Sliehtie-elmie, mohte tjaktje 'hov' lea. (Det er ruskevær med sludd, men så er det jo høst.)

Hijven 'hov' dihte. (Det er jo bra.)

Tjåetskeme hov daan jïjjen. (Det er da så kaldt i natt.)

nagkh (altså, nok, ja)

Mijjen gielesne 'nagkh' dagkerh baakoeh (Også i vårt språk er det slike ord.)

En spesiell undergruppe av partiklene kongruerer med subjektet i setninga. De er likevel ikke pronomen. Til forskjell fra pronomen må de stå som andre ledd i setninga, og de uttrykker tvil eller tenkt mulighet, og refererer ikke til subjektet i setninga:

	1. pers.	2. pers.	3. pers.
entall	<i>mân</i>	<i>dân</i>	<i>sân</i>
total	<i>min</i>	<i>din</i>	<i>sin</i>
flertall	<i>mih</i>	<i>dih</i>	<i>sih</i>

Jirreden 'mân' bâatam. (I morgen kommer jeg vel.)

Ih 'dân' datne mov maanide âajaldehtieh? (Du glemmer vel ikke barna mine?)

Mah 'sân' Laara daajra? (Tro om Laara vet?)

Dah 'sih' jirreden bâetieh. (De kommer antakeligvis i morgen.)

Legg spesielt merke til siste eksempel. Subjektet er *dah*, og ikke *sih*.

Noen partikler gir uttrykk for motsetning eller kontrast.

havkh (likevel, endelig (uttrykker glede eller lettelse))

Dellie havkh bâata! (Endelig kommer han!)

mihk (nå, da (uttrykker utålmodighet))

Datne 'mihk' diekie bâatah, vuj? (Du kommer da hit, eller?)

jam (hva er det da)

Gie 'jam' galka maanide sujhtedh? (Hvem skal da passe ungene?)

bist (hva var det igjen)

Gie 'bist' dihte giejnie datne jååktan soptsestih?
(Hvem var det nå igjen du snakket med i går?)

jis (i sin tur)

Dihte 'jis' dle jijnjesidie stoerre viehkine sjidteme.
(Hun har i sin tur blitt til stor hjelp for mange.)

Partikler som står som første ledd i setninga

Noen partikler kan innlede ja/nei-spørsmål, de står som første ledd i setninga.

mah (tro om, mon)

'Mah' bijvele? (Tro om det er varmt?)

mejtie (tro om, mon)

'Mejtie' datne aaj dam govleme? (Om du også har hørt det?)

dagke (så, jasså, vel)

'Dagke' dihte joe vualkeme? (Kanskje hun allerede har dratt?)

vuj (kanskje, eller)

Sijhth datne dåeriedidh 'vuj' sijhth gåatan baetsedh? (Vil du være med eller vil du bli igjen hjemme?)

Partikler som kan stå ulike steder i setninga

Noen partikler er nødvendigvis ikke knyttet til første eller andre ledd i setninga, men står til ordet det modifierer, enten foran det eller etter det.

Partikler som står etter ordet de modifierer

Noen partikler kan understreke nektelse og brukes sammen med nektings verbet. De står som regel etter det ordet som står i fokus for nektelsen.

badth (nok, altså, virkelig, da)

Nimhtie 'badth' dah ussjedieh. (Slik tenker de, ja.)

Tryjjes 'badth' vaeresne gijrege gosse buaredh

(Det er virkelig trivelig å være til fjells om våren når det er godvær.)

Eah badth aktene biejjesne vitnh gaajhkem

darjodh. (Vi rakk da ikke å gjøre det på en dag.)

Mijjeh 'badth' edtjebe gieriesvoetine riektesem

geehtedh. (Det var vi som skulle passe oss for kjærligheten.)

darhkan (da, virkelig, riktignok, allikevel)

Guktie darhkan ? (Men hvordan da?)

gan (heller)

Ibie maehtieh maam 'gan' vuejnedh daelie gosse

dan jemhkelde. (Vi kan ikke se noenting nå når det er så mørkt.)

gænnah (heller)

Im lyjkh lohkedh 'gænnah'. (Jeg liker ikke å lese heller).

gih

Idtji maam gih utnieh. (Han hadde ingenting.)

Men dellie ghaalmeden iehkeden dellie idtji vissjh 'gih'. (Men den tredje kvelden, da gadd han ikke.)

Partikkelen *goh* kombinert med (direkte etter) nektingsverbet impliserer forventning om et positivt svar:

goh

Ij 'goh' nimhtie? (Er det ikke slik?)

Partikler som står foran ordet de modifierer
Noen partikler er bekreftende eller forsikrende:

gujht (sikkert, nok, jo, allikevel, da, nå)

Manne 'gujht' mænngan baaatam. (Jeg kommer sikkert senere.)

Dah 'gujht' dallah guerkiehtin mij deahpadamme.
(De forsto nok med en gang hva som hadde skjedd.)

Eah gujht annje dam guarkah. (De forstår det nok ikke ennå.)

golh (ser du jo, nok, vel)

Manne 'golh' aaj dam govlim. (Jeg hørte det jeg også skjønner du.)

D'ihte 'golh' aaj dam jaahka. (Jo også han tror det.)

van (jo, likevel, til tross for alt)

Dellie van baaata. (Nå kommer han jo.)

amma (altså, virkelig, sikkert, sannelig, jo visst)

Jaa nov 'amma' åadtjoeh smååhkedh. (Ja, selvfølgelig får du smake.)

Dihthe lea amma væjkele! (Han er sannelig flink!)

Ij leah amma daate reaktoe! (Dette her er da virkelig ikke riktig!)

hævvi (selvfølgelig)

Nov 'hævvi' luhpiem åadtjoeh! (Selvfølgelig får du lov!)

'Hævvi' edtja vitnedh. (Selvfølgelig skal han vinne.)

ojhte (nettopp, jo visst, som ventet)

Jih 'ojhte' löödtji. (Og det ble faktisk vindstille)

Don våhkoen mænngan dellie doh almetjh 'ojhte' diekie böötin sijhtin meatan årrodh. (Uka etter så kom nettopp disse folka hit å ville være med.)

Dihthe ojhte bööti sijhti mov tjengkerem löönedh. (Jovisst kom han og ville låne ballen min.)

Interjeksjoner

Interjeksjoner, på norsk **utropsord**, er ord som står utenfor setningslæra, og står i steden for setninger. Eksempel på norske interjeksjoner er *au, uff, hurra*.

'Åå jemmede', guktie svijrie!

(Å nei og nei, som det svir!)

'Hemmede bielien', guktie datne vååjnoeh!

(Nei og nei, hvordan du ser ut!)

'Bajhke'! (Skitt au!)

'Åå jidtedh', man stoerre datne sjidteme!

(Å jøje meg, hvor stor du har blitt!)

'Jöödtedh bielien'! Mij Leah daate jis?

(Å jøje meg! Hva er nå dette?)

'Assh dohkoe'! (Ha deg vekk!)

'Bööresth'! (Skål!)

'Dellie haatjen'! (Det var skitt!)

'Nåå nåå'! (Ha det!)

'Ijje'. (Nei.)

Innholdsfortegnelse

[Substantiv - intro](#)

[Substantiv](#)

[Verb - intro](#)

[Verb](#)

[Adjektiv - intro](#)

[Adjektiv](#)

[Pronomen - intro](#)

[Pronomen](#)

[Tallord - intro](#)

[Tallord](#)

[Adverb](#)

[Kon- og subjunksjoner](#)

[Pre- ja postposisjoner](#)

[Partikler](#)

[Interjeksjoner](#)

[Omlyd](#)

Copyright © 2008-2021 UiT Norgga árktaš universtehta/UiT The Arctic University of Norway.

Kontakt forfatterne: oahpa@uit.no